

המציפה

עתו שבועי

ככל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים.

יצא לאור בכל ערב שבת

מחיר החתימה על המצפה עם ההוספה הספרותית החדשה: דימת המצפה:

באוסטריא-אונגריא:
רשנה . . . . . 7 כתרם
החצי שנה 3.50
רבע 1.75

באשכנז:
רשנה . . . . . 8 כתרם
ביתר הארצות:
רשנה 9 כתרם — 9.50 פראנק.

על המצפה בלי ההוספה הספרותית אין לחתום.
אין הנחה מהמחיר.

מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים לפי גרל השמה

ברכת מו"ב 60 הל"ה בראש הגליון שני כתרם.

גליון בודד 12 הדר.

המשנה מקומו עליז להודיענו מיר לא רק שם מקומו החדש, כי אם גם שם מקום בית הדאר הקודם.

קאנטא של פאסטשעק נומר 76.918 האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה:

„HAMICPE“

Kraków.

(בחיץ לארץ להוסיף: Oesterreich.)

Kraków, 3 Września 1909

גליון לה.

כראקא י"ז איול פ' הבא תרס"ט.

לתקנת שפתנו.

(סוף בגליון ל"ג.)

ולמען השלם כל הפצינו בבתי הספר נחוי ליסוד ליד כל בית ספר אוצר-ספרים עברי, ספרים אשר יתנו לקח טוב ומקרא שעשועים גם לתלמידים, גם למורים, גם לבני העם, ואשר ידביקו את הנערים דבק טוב אל שפתנו ואל ספרתנו גם אחרי צאתם מבית הספר. אוצר ספרים כזה אשר יאסף אליו כל מכתב ושוב כספרת ישראל הישנה והחדשה, מקריאה קלה ועד דברי הקר והגיון, יהיה מורה המורים, בית המדרש להם להשכילם בינה במלאכתם, הוא ימלא את מחסורם בדעת השפה והוא יתן עליהם את הרוח החדשה המתהלכת בספרתנו והכין לבכם אל משא-נפש העם ואל משאלותיו — ועשה אותם למורים טובים, לכלי-שרת לתחית רוח הלאום.

וכאשר יהיו אוצרות-ספרים כאלה בכל בית-ספר, עורקי-הרוח לנף האומה, יהיו לספרתנו, הקופאת תחתיה מכבד משאה, כזרועות השטף, כתעלות ליאורים, להזיל משקע מימיהם ולחדש פניהם. „הסחורה המתה“, השוה עשרות אלפי כסף, המונה: כאבן שאין לה הופכים באוצרות הוצאות הספרים אשר לנו ופורק אין — כבד אבן ונטל החול היא על לב המוציאים וכבר עפרת על כנפי רוח הסופרים... והיה כי יעתקו ההרים ממקומם ונפתחו המעינות, אשר נסכרו מפניהם ונחל הזהב,

פיליטון.

מתי חיים פייטל מתעורר.

רשימות סופר עברי.

נספר לדפוס על-ידי ע. כ. קורנבליט.

הפרינץ ניאורג, המניסטרים מילובנוביטש, אהרנשיל, אינבולסקי, גרעי, ביילוב, פישון וחיים פייטל היו שקועים בראשם ורובם בדבר הסכסוך, שהתחולל לפני ירחי מספר בין סרביא ואיטריא על דבר כביש בוסניא על ידי האחרונה. אמנם כל איפה היתה מתענינת ברוב כשום לב, הראוי למצב מסוכן כזה בין שתי ממלכות, אשר תוצאותיו יכולות להיות בכירות. אבל לא הרי האנשים, שהזכרתי פה בשמותיהם, כהרי שאר בני אדם. האחרונים בכל התעניניהם החמה ברבר, עוד נשאר להם פנאי לפנות אל צרכיהם הם, אבל הראשונים היו נהונים בכל לבכם ובכל נפשם אל הרבר ובל מעיניהם והגיונותיהם היו רק בו, עד שלא היו עוד מסוגלים לפנות את דעתם אל ענינים אחרים. ברם אבא לספר מה שאספר מוכרח אני — נטייתו להגיד את האמת מכריחה אותו לזה — למסור מודעה להקוראים, כי מה שהכעתי כזה על אדות הפרינץ ניאורג, מיליבנוביטש ושאר המניסטרים הוא

אשר ישתפך בעד התעלות האלה אל מוצאי הספרות, יגובב את הסופרים ושבנו ונתנו את כחם לעמם ולשפת עמם, ולא תהיה עוד הספרות העוובה והעלובה בעוטיה על עררי חבריה — ושפחותיה.

מקונים יחידים לא תכנה ספרתנו ומוסדים ותרומות ועזבונות כסף, אשר יעמידו במרחב את עבודת הרוח בישראל, עוד אינם. קני-תמיד לספרים עברים אין לנו עתה לרוב וגם לא יהיו בקרוב, כי אך מעטים בתוכנו שומעי עברית ומעטים מהם דורשיה, עברו הימים, אשר ארונות מלאים ספרים עברים היו לכבוד ולתפארת לכל בית בישראל, כידוע ספר כאשר איננו יודע; ונדבי עמנו לא יזילו זהב מכיס להוצאת ספרים עברים, כי מזה אין תוצאות לאותות-כבוד וגם לא לתהלות ככ"ע כלשון המדינה. על כן יהיו נא לנו כתי-הספר תחת קונים יחידים, קוני-תמיד, ככל אשר היו כתי-המדרש לפנינו בישראל (הספרות התלמודית והרבנית כדורות שלפנינו נשענה רובה אך על אוצרות הספרים, אשר אצרו בבתי מדרשות ויישיבות והזרות משניות). הן מראשיהם לא יכבד להביא בהשכון הקצבה הערוכה להם לשנה, ערך כסף, אשר יהיה לכינן אוצר ספרים ולכלכלו שנה שנה כתבואה החדשה היוצאת בשוק הספרות; ואת החסר ימלאו התלמידים והקוראים התיצונים בתרומת כסף קטנה, אשר ירימו להרשים. ולו היו לנו אוצרות ספרים עברים ככל בית-ספר ברוסיה, בגליציה

רק השערה מצדי. כי את האנשים האלה לא הברתי מעולב ולא ראיתים מעודי פנים אל פנים. אבל כמה שנוגע רחיים פייטל כל מה שאני מספר על אדותיו פה, בתור עד ראיה ושמיעה אני מספר. נכשימי אל לב, כי הולדות המניסטרים כבר נדפסו בודאי פה ושם בעתונים שונים, ואת חיים פייטל אין זוכר, אמרתי: וכי משים שאיננו מניסטרים הורע כחו? הלא הענין הפוליטי הנזכר לקח את לבו, אם לא יותר, הלא בודאי כמו את לבו של אחד המניסטרים. ועוד זאת: המניסטרים מקבלים שכר בעד מרחתם והוא הקריב את עצמו, את אשתו ובניו ואת פרנסתו, על מזבח הסכסוך הפוליטי הנזכר ובשמחה רבה, פשוט עבודה לשמה, עבד בזה. הלא הבינו מה זאת עבודה לשמה, בלי שום תשלומי שכר! איש אשר לו הרגשה פוליטית כזו בודאי ראוי הוא, שהולדתו התפרסם בקהל.

חיים פייטל הוא הניני, שחלפו עליו כחמש עשרה שנה בגון אחד, בלי שום המורה בעבודתו. והוא אינו מרגיש שום קושי במונוטוניות כזו, ואינו חושב על החיים בכלל ועל חייו בפרט ואיננו חוקר כלל על העודת החיים ועל מה הוא בעצמי חי, כי חיים פייטל איננו פלופוף כלל וכלל. יודע הוא רק כי הוא נולד למדיד נפש ולשקול סיכר לבל הבא ודורש זאת ממנו או יותר נכון, הוא אינו יודע גם זאת, הוא מודד נפש ושוקל סיכר, ותו לא. שום ענין, שאינו נוגע לו ולחנותו, אינו מלככהו כלום. למשל

וברומניה, כאשר יש כתי-הספר אשר להבי"ה אוצרות ספרים צרפתיים, כי אז יכלו המוציאים והמכילים בשוק ספרתנו להכות במנוחת-לב לקונים יחידים, כי יבאו או כי יהדלו (כותב המורים האלה, אשר ההל ליסוד אוצרות ספרים עברים לתלמידים ולעם כתי-הספר העברים ברומניה (יאסי, בקוי, פיאטרא, וסלוי) משנת תרנ"א והלאה, קנה מאת חברות „אהיאסף“, „תושיה“ ועוד, ספרים במחיר אלפי שקלים בשנים האחרונות לברן. וזה פרי נסיון יחיד כתי-ספר אחדים בארץ קטנה.)

וברוב הימים ימציאו לנו אוצרות ספרים כאלה גם דורשים, גם קוראים, גם קונים לספרתנו, כי יסכינו הצעירים עם הספר והיתה להם הקריאה בלחם הקם, וגם כי יזקינו לא יסורו עוד ממנה. מדי דברי ביסוד אוצרות ספרים ליד בתי-הספר, זכור אזכור במגנת לב, כי הדבר, אשר אנכי שואל בזה, לא תקון חדש הוא, כי-אם דבר, שכבר הוחל להעשות לפנינו בישראל: כתי-הספר „תלמוד תורה“ בעל שבע המחלקות, אשר כוננו היהודים הספרדים באמשטרדם בראשית המאה החמישית למספר כנ"י ואשר היה לשם ולתהלה בפי הכמי הדורות ההם, היה „הדר ספרים“ גדול למורים ולתלמידים — מאת שנים לפני החל עמי אירפה ליסוד ביבליותיקות לבתי ספר ולעם. גתה אומר כספר זכרונותיו (ספר ראשון), בדברו על תקופת חצי המאה ה'ה, לאמר: „בימים ההם טרם יכוננו ביבליותיקות לילדים“. גם בצרפת לא היו עד ימי

הוא לא התנגד מעולם לבחירת איזה נכאי בבית המדרש ולא עמד מעורו בצדו של איזה נכאי, ואין צריך לומר שלא נבחר מעורו למשרה הכבודה הזאת. מניו רב או שויב בקהלה, שעמד על סדר היום, דבר העושה לפעמים את העיר כקלחה, לא לקח את לבו של חיים פייטל. חדשה כי צמחה בעיר, איזה „שקנרל“, איזו שטמה גדולה, לבו לא נתחמם לדברים כאלה. לא משום שבתחלה התכוון בדבר ובא לידי מסקנא „שהכל הכלים הכל הכל“; הוא מעולם לא התכוון ולא בא לידי שום מסקנא. מכעי היא כך, בכל הקלה, קטטה, מכשול או מחלוקת איננו מתענין. הוא עומד מן הצד ומכיש. מכיש משים שאי אפשר לו שלא להביט, מפני שהדבר קרוב לו קרבה מקומית.

כמה דברים אמורים, בענינים המתהווים בעירו, הוא מביט, אם גם לא בהתענינות, אבל במאורעות הנקרים מחוץ לעירו... מחוץ לעירו אין בעיניו שום הויה כלל. בעיניו מתחיל העולם מתהנה מסלת-הברזל, אשר בעבר מזה של עירו ומסים בבית-הקברות, אשר בעבר מזה של עירו. אין זאת אומרת, שחיים פייטל אינו יודע, שיש עוד איזה עולם מחוץ לגבול עירו, יודע הוא זאת. אבל מהעולם ההוא איננו יודע כלום ואיננו דורש לדעת מה יעשה בו, היודע את חיים פייטל יכול היה לסבור, כי אלמלי חזי העולם בלו מחוץ מעירו לתהו ובהו והיה נכנה שניה, לא היה חיים פייטל יודע מזה כלום. — ופתאום נהפך חיים

המרד הגדול אוצרות ספרים כאלה; כי הועד הלאומי פקד ראשונה ליסד ביבליוטקת ליד כל בית-ספר מרכזי, מלבד ביבליוטקות לעם, אשר החלו להיסד גם לפני הימים ההם גם אהרי כן, ראשונה ביד אנשים פרטים וחברות ואח"כ ביד הממשלה. הסופר זן מסי (Jean Macé), המקנא לביבליוטקות, יסד (בחצי המאה התשע עשרה למספרם) בארבע או חמש שנים יותר משמונים ביבליוטקות לעם. הוא היה אומר: "הביבליוטקה היא מלואים לבית-הספר. ביה"ס הוא כמפתח והביבליוטקה — הבית; ומה יתרון לאשר לו מפתח ובית אין לו..." ויאמר עוד: "מה יועיל האיש, אשר ירע לקרא, אם אין לו ספרים למקרא". בשנת 1902 היו בצרפת 2911 ביבליוטקות לעם, וביבליוטקות לבתי-ספר—יותר מארבעים אלף. וצרפת היתה, כאשר למוסד הזה, למטה מאשכנו ומאנגליה ואף כי מאמריקה, אשר שם כבר פרצה שטת, הביבליוטקות הנוסעות, המפיצות ספרים למקרא גם בכל הפנות הנשכחות מני רגל ואשר שם אילי הכסף וזים מיליונים רבים מביסם לדבר דור שנה שנה.

אנחנו עם הרוח ועם הספר מימי קדמתו, העם הראשון לעמי התרבות הקימים העם אשר האיר בנפשו לעמים ההלכים כחשך כימי הבינים היינו בדבר הזה, בגלל חיי הגלות, לאחור ולא לפני לעמת העמים האחרים הצעירים ממנו להשכלה, ולא רק לעמת העמים אשר נקבו כשמות, כי אם גם לעמת כל העמים אשר זה תמול החלו להיות שוררים איש בכיתו ואולם אם לא נובל להתמשל לאהרים במרם נהיה גם אנחנו עם יושב על אדמתו, בכל זאת הלא עלינו המצוה והחובה לעשות מעתה ככל אשר נוכל וליסד מעט מעט ביבליוטקות ליד כתי הספר גם בארץ גם בחו"ל, עד אשר יבא יום ויאמר גם בישראל: "בימים ההם וביבליוטקות לבתי ספר עור מרם תהיינה כתוכנו..." יסוד הלקה העברי יהיו כתבי הקדש, ספר וספרים, (אשר מנעו את אורו מכינו בכל התקופות ובכל כתי הלקה לישראל מבל ועד הנה ואשר בזו לו החכמים והמורים הראשונים והאחרונים ויתהללו גם התהלל בבלי דעתם אותו). וקראו גם התלמידים ולמדו אותם למוד וטנן הישב, פעמים רבות, עתים רבות, עד היות לשונם שומה בפיהם ורוחם עומדת בתוכם ומשיחה אותם מנעוריהם ועד בואם בימים ובאנשים. ואחריהם יתנו המורים לפניהם קריאה נבחרת בספרי המופת הישנים

והחדשים, הכתובים עברית צחה גם הם — כמרים יעבירו אותם אל הלשון ההמונית לכל חליפות תמונתיה במעלות, אשר יררה ירד ועלה, בספרות התלמודית והרבנית, הפילוסופית, המוסרית והחסידית וכו'. — החן והיפי והשירה הנעימה, אשר לשפת הנביאים ולמליצתם נותנים מעדנים לנפש ותועפות רוח ורחב לב לקטנים ולגדולים. ולמה נחמא לנפש ילדינו, למנוע מהם את כל החמודות האלה, אשר נתנו לישראל סגולה מכל העמים והלשונות, לסגור מפניהם את היכל קדשנו ותפארתנו, אשר כל נוי ואדם בלעדינו יחזו בו אך ביד ערפל — וישתוממו על הודו והדרו — ולתת לפניהם מראשית דרכם אך את הלשון ההמונית אשר אין בה כל רך ונעם ומתק לנפש, ככל אשר יעשו בעלי המתודות החדשות והמורים הרודים על יריהם?

* *

והיה אם כל האנשים והחברות והמוסדות, כל הקורא בשם שיבת ציון ותחית הלאום, כל עובד עבודת הרוח כחוק עמו, כל מבקש לראות את עם ישראל מתחדש בנשר ושב לקדמתו, להיות כפרי רוחו למופת ולא למשל לכל עמי הארץ — אם כל אלה יעירו ויעוררו את הכל להיטיב את החנוך ואת בתי-הספר ככל תפוצות ישראל ברוח עברי לאומי, לתת ניר ויסוד מוסד לספרות התלמודית על בלימה, לחדש את שפתנו על פי המקורות הראשונים, או בוא יבא גם הקציר, אשר אנחנו מבקשים, או תעשה החדשה אשר אנחנו נושאים את נפשנו אליה, או יעזוב העם מעט מעט את שפת הגלות ואת לשונות הגוים, אשר שמו המסכות בפיו, ודבק בשפתו — אז יהיו לאחרים השפה והעם.

ענינים מדיניים.

המהומות באוסטריא. ההתנגשות בין אשכנזים ומשכים מהרבים מיום ליום. המשכים מוסיפים לעשות תעמולה בין אחיהם הגרים בין האשכנזים בארצות האשכנזיות, אשר על שפת נהר דונאי והאשכנזים נוקמים בהם. בוויין היו בשבוע הזה כמה אספות משכיות והאשכנזים הפנינו נגדם כהמון עם רב ועשו פגומות נמורות בבתי המשכים ובחנותיהם. חזוק המשפחה הלאומית נראה ביחוד מזה, שהופרה כבר גם האחרית ששלטה ער בה בין הקתולים האדוקים

מכל העמים. הקונגרס הקתולי, שנועד להיות בוויין, נדחה. כי יראו המכונים אותו מפני סכסוכים לאומיים, דבר שלא נודע עד כה. ולעמה זה נראה כעין אחרות בין החפשים בדעות נגד הקלירקלים. המניסטר לחנוך נראף שטירקג סגר את בתי-הספר החפשים האשכנזים בוויין, שאין בהם השפעת הכהנים. הדבר העלה חרון אף כעם, כי המניסטר הזה נחשב תמיד לחפשי בדעות ועתה נכנע לפני הקלירקלים, שהכריחוהו לסגור ב"ס חפשים. עתה לא רק האשכנזים החפשים והמוציאאיים עושים רמינסמציות נגד הממשלה. כי אם גם המשכים החפשים מכל המפלגות ובגלל האספה הקתולית המשכית, שהיה בקניגנרץ, ההאספו רכבות משכים והפנינו בחוצות נגד הקלירקלים. — עמל ראש הקרוב הפויני יעשות שלום בין האשכנזים והמשכים עלה עוד הפעם בהנהי. כשבוע הכא ינסה עוד ראש המניסטרוים לקרוא לשלום, להתפשר כשביל וער המדינה כפראנו, שיוכל להתאסף. קשה להאמין שיצליח הוא יותר.

היונים הנכנעים. לסרכים ישנם עתה אחים לצרה, כי כמוהם נכנעו גם היונים לפני החוק מהם והממלכות הגדולות, שפרשו להם היונים כפיהם לעזרה, לא יכלו להושיעם, כמו שבושו גם הסרכים ממכסם לעזרת רוסיא יאנגליא. אך מכאוב היונים גדול הרבה ממכאוב הסרכים. כי בעיר שהסרכים רק קווי הקוה רחוקה, שהסלכים באוסטריא ימרדו כלם ואוסטריא התפורר לחלקיה והיא תירש את בוסניא ויטכונתיה, הנה קרטה כבר היתה ביד מלכות יון זה י"ג שנה, מלך יון הושיב שמה נציבים וכשמו רני שם והצבא היה צבא יוני וכן כל הפקידים. והמהפכה במורקיא, שנרמה פרוד בולגריא ובוסניא ממנה לצמיתות, הוא נרמה ליון אבדת קרטה. זהו צעד לאומי גדול מנישוא. וכמו שהסרכים מצאי את בית המלך כשעיר לעזאזל, להלות בו את הקלקלה ובקשו נדרשו, כן גם היונים גללו את אמינם על ראש המלך וכיהו והצרו לו ונרגנו עליו עד שמאם המלך בכסאו ובקש להתפטר. ומלך יון אינו מלך אביון, שהורם מאשפות, כפטר מלך סרביא. גיאורג מלך יון הוא גיסו של עדוארד מלך אנגליא וודו של הצאר הרוסי ושל מלך נורווגים ואחי מלך דניא. לשלוה בי יד לא יכלו היונים ככל עוזו קצפם, אבל הכאב היה גדול מאד, שלמרות יחס המשפחה לא יכולו מלכי אירפה לגזול את קרטה מיד הטורקים ולהתה להם. על כן קשרו רבים מפקידי הצבא היוני קשר וברחו מעיר הממלכה וירשו הנאים קשים מאה מאת הממשלה. המלך ירא מפניהם והקריב להם קרבן

פייטל והיה כאיש אחר. על דרך בלתי נודעה לי הניעה לחיים פייטל השמועה, כי ישנה אפשרות של מלחמה בארץ ובל מעיניו, שהיו נהונים כליל אל חנותו, נעתקו משם והתחילו סובבים סביב המלחמד העתידה. משעה שנודע לחיים פייטל רכר הסכסוך שבין אוסטריא וסרביא, עמד על פתח חנותו וכל איש ממכיריו ומבלתי מכיריו, שעבר לפניו, דחיק בו חיים פייטל ולא נהנו לעבור הראה עד שספר לו האיש ברצונו או בעל ברחו מהפוליטיקה של היום. וכאשר אך אסף איזו ידיעות מקומעות, הרציא אורן הכף לפני כל איש ממכיריו ומבלתי מכיריו, שהיה לו לעבור לפני פתח חנותו ועל האמלל, שנפל בירו של חיים פייטל, היה לשמוע, ברצונו או בעל ברחו, כי החזיק חיים פייטל בכסף בגדו ולא נהנו לעבור. וכאשר אך מלא חיים פייטל את תאוהו, להפיץ את מעיניהו חיצה, התעורר בו שוב הצרך להרבות את ידיעותו ולמד מכל הבא בידו עד כי חזר ולמד לכל הבא בידו. כמה בנס חיים פייטל ידיעות שונות על-אדות הסכסוך מכל צד וחזר ופזר אורן לכל עבר. כנס ופזר, פזר ונכנס בעמדו על פתח חנותו, עד שלא כצא עוד די ספוקו בעבודתו הלזו והתחיל לבקר בבתיים של מכיריו ובבתיים של בלתי מכיריו במטרה לידע ולהודיע על דבר הפוליטיקה והמלחמה הכרוכה בעקבותיה.

אז על פאת מטתי נכון ללבוש את בנדי. אשתי היתה לכושה עוד כאפן המעיר עליה, שאינה כוכבה עוד לקבל אורחים. הילדים, מהם עורם ישנים ומהם ההרוצצו בחרר צדומים יחיים פייטל בא החררה וכלי הקדמות הוא פונה אלי: "מה אתה אומר, שמואל, היתה מלחמה או לא? לפי דעתי לא מייב עושה אוסטריא בהאריכה אפה, הלא היא מחללה בזה את כבודה בעיני אירפה. עלינו להראות לסרביא הכף את ירנו החזקה. כי הנשמע מעולם עוזה כזו? מדינה קטנה בסרביא ההגר במרינה הגדולה ממנה כמה וכמה פעמים! ועוד, מה לה ולנו? האם לקחנו מירה דבר מה? "היא שוענת" — זה אחו חיים פייטל בוקנו והטעים את המלים בנגון של נמרא — "היא טוענת: היות שבכסיניא יושבים סרכים, ע"כ הארץ שייכה לה". ישבו וישבו עד ביאת המשיח ומה איכפת לי ומה איכפת לך? אני אומר לך, שמואל, שמרתה ההפקע לחוצפה הזאת. הקיסר, יאריך ד' ימיו, הוא בודאי חכם, אבל איני יכול להבין איך הוא יכול לעצור ברוחו. לוא הייתי אני תחתיו, כי אז..." וחיים פייטל חורק בשניו ועושה אגרופים וחוככם זה בזה. הוא רצה להביע כזה, שהוא היה עושה מסרביא הל עולם, לוא היה הוא כמקים "קיריה". הסכסוך הפוליטי מלא את לב חיים פייטל, אע"פ שלא היה הסכסוך חשוב בעיניו רק במדה שהוא נקודת המוצא של המלחמה אשר להתפרצותה

היתה האותו הפנימית. ולא רק השתמש בשעה הכשר, שהזרמנה לו, אלא גם חפש אחרי הזרמנות, להרבות שיחה על הפוליטיקה של המלחמה. חיים פייטל, שררכו היתה לצמצם את שיחתו עם אשתו עד כדי הנחץ ביותר, לא יכול לעצור ברוחו מללמד גם לאשהו פרק בתלכות הפוליטיקה של המלחמה. בערב, אחרי הרבותו כל היום שיחה על דבר המלחמה, פנה פעם אל אשתו — הדבר היה אחר סנירה התנות והמה כבר היו בכיתם — בחיך קל וברברים נוחים ונלכבים: "ואת, פריידל, איך רוצה לדעת מהפוליטיקה בלום? דבר קמן, מלחמה! ואת? לא בלום. פלא הרבר!" "אדרבה", משיבה לו אשתו, "ספר נא לי איזה דבר, ספר לי! ובלבכה היא תומחה לשמוע דברי ירידות כאלה ובקול נלכב כזה, מה שלא הסכינה עד כה. וחיים פייטל מתחיל לספר בנחת מ,בראשית, מן המלחמה שהיתה לפני שלשים שנה בין רוסיא ותורקיא ואיך נהגלגל הדבר, שבאה בוסניא לידי "קיריה". והוא מספר על דבר המהפכה כתורקיא ואיך השתמשה אוסטריא בשעה הכשר לספח לה את בוסניא לצמיתות וגם את טענותיה של סרביא הוא מרציא לפני אשתו והבל כפרטי פרטים, כי ענג גדול הוא מרגיש כדברו על הענין, שהוצאותיו יכולות להביא לידי מלחמה. כהתעמקו בכה כהרצאתו הניע לאינו פתאום קול נחרה עמוקה. אשתו כבר הספיקה כן כה וכה לשכוב

על המצפה

החרמת זרים בניציא

את המניסטריום ושלהם מעל פניו. המניסטריום החדש פים את המורדים ומחל על חטאם והחזירם בכבוד אל מקומם, כן נגמרה מרידת יום אחד בין וקרטה לע"ע לא ליון ולא למירקיא, כי אם ביד ארבע הממלכות המנינות עליה, שהשיבו שמה את ספינותיהן, לעשותה למדינה בפני עצמה, ששם השולמן יקרא עליה.

בלכוב ישנה "לינה להמיכת המסחר", שמטרתה היא לעזור בהתפתחות המסחר והחרשת בגליציא. אבל ע"פ מעשיה אפשר להביר, כי שאיפות אנטישמיות ברובות בעקבותיה. לפני זמן מה דרשה הלינה מאת תלמידי בתי-הספר והמורים ע"י העתונים, לבלתי קנות מחברות לכתובה מסוחרים יהודים אחרים, שנקבו בשם, כי הסוחרים האלה מביאים את בנותם מיוון. אגודת הסוחרים היהודים יצאה בכרוז והודיעה, שזה עשרים שנה מבינים הסוחרים הנדולים את מחברותיהם בלכוב, אך יען שאי אפשר להכין את כל הסחורה בגליציא, קנו מספר קטן בוויין (לא חלילה באשכנז). ומלבד זה לא יעשו גם בהי החרשה שהלינה מצוה לקנות מהם, את הניר בעצמם, אלא מביאים אותו מוויין ופה נעשות רק המחברות והכתבה שעליהן. במעמ הסחורה, שהביאו הסוחרים מיוון, הפסידה המדינה מ"ה כתר ובעד מ"ה כתר קוראה הלינה קונם על סוחריו היהודים. מענין הדבר שע"ד הסוחרים הפולנים שכחה הלינה לגמרי ולא השיג לב לזה, שהם קונים סחורהם באשכנז רוקא. ובפרט הסוחרים כניר הפולנים לא יחפצו לדעת ע"א התעשייה הארצית ומוכרים רק סחורה אשכנזית. על בקשה הסוחרים היהודים הבטיח הדיקטטור, להודיע ע"י העתונים, שהקונם אינו חל עוד. אבל לא קיים את דברו, ובקול קורא אל המורים דרש מאתם שישגיחו עד התלמידים, שהקונם ישאר בעצם תקפו. מכל זה נראה, שהקריאות למנוע מהביא סחורה וזה אין הבונה על סחורה מאשכנז, כי אם על סחורה יהודית, שהיהודים הם הזרים במנהג רומניא. בתי, לך אני אומר, בלתי, לך אני מהבון! ובענינים פוליטיים דורשים האנשים ההם עצמם מאת היהודים להתחשב בפולנים גמורים. גם בפולן הרוסי קוראים קונם על היהודים יבואים עליהם עלילות שוא ומאימים עליהם. אך שם עכ"פ אין דורשים חנופה.

פיריטון המן

בשורות טובות.

במקום ההרופה הומבורג אצל סניקפורט נוערו רבנים ורביים מרוסיא ביחד עם רבנים דקטורים מאשכנז ומאונגרן, להועץ ע"ד החכלה להרמת קרן התורה והרבנות. מי העיר את הרבנים האלה? לכאורה אין זאת שאלה כלל, כי מי זה צריך להעיר את הרבנים, להועץ על עסקיהם, על שאלות דתיות ורבניות? הלא מעשים בכל יום, שבני אמניות שונות מתקבצים, להועץ על תקון אמנותם ומעמדם. ומי שנתן בינה לפועלי הבונים ולפועלי מנגף-הארבות ולמשרהי הסוחרים, להקהל ולעמוד על נפשם ולדאג להטבת מצבם ולהרמת קרנם בכבוד ע"י אספות ומועצות, הוא יכול לתת את הבינה הזאת גם לפועלי ישועות ולמשמשים בקדש. אבל לא: אם אמרת בעוסקים בעבודה חול, שבן למדס הלל הזקן דרך ארץ: "אם אין אני לי מי לי ואם לא עכשו אימתי", האמר בעוסקים במלאכת הקדש, שכל משנה בש"ס, שאין עליה פלפול, אינה בכלל תורה? אם כן הדרה קושיא לדוכתה: מי העיר ממורח? מי זה העיר את רבני הכורח, הנדרמים הנצחיים, להועד ולהועץ יחד על גורל התורה והרמת קרנה? ועוד, הרי האספה הזאת אינה הראשונה, זה שנים אחדות, שרבני רוסיא ופולן מורדים באספות, כאלו הם רוצים לתקן כפעם אחת מה שעושה זה מאתיים שנה, מאז פסק ועד ארבע הארצות, וכל המון האספות האלה, שאין יודע עוד מספרן, עודן מעט כעיניהם וגם בנוחם מעט מעמדם במקומות התרופה בחוץ לארץ אינם יכולים להתאפק מלעסוק בעידות וזה הקיץ השני, שרבני רוסיא מתוערים במרחצאות באשכנז! מה זה גרם את הבהלה הזאת? ואם האמר שר התורה שבשמים העירם, בראותו שבסאו מעד תחתיו ונוטה לנפול? אלו שר התורה היה מעירם, לפקוח עיניהם ולראות את הסכנה המרחפת על ראש התורה מפודקי העול, המתרבים בין בני הנעורים, לא היה יכול לעבור על רבני גליציא ואונגרן בשתיקה. מעיני המלאך לא נעדם, כי סכנת כשול התורה בגליציא ובאונגרן אינה קטנה כלום מאשר ברוסיא ופולן, ומפני מה הניח את רבני הארצות האלה בהרמתם העמיקה? מדוע גם אלה אינם מתוערים ונועצים? אלא וראי, שלא יד מלאך ושרף היתה בזה. סבת הבהלה יש לבקש מחוץ למחנה ישראל ברוסיא עצמה. כבר גלה "המצפה" בשנה שעברה, כי סבת כל אספות הרבנים ברו"פ היא רמז מהממשלה, כי

הפצה לכונן במניסטריום לעניני הדתות ועד יהודי, להועץ עמו בכל אשר ליהודים וליהדות, כמו שיש לבעלי דתות אחרות. ביניהם נשבח או נדחה או נשמט החפץ הוא לזמן בלתי גבוה והניעת האספות כיון שנתעוררה, סירבא נקט ואזיל, אע"פ שבטל מעמה נשארה בתקפה, במנהג מאז מעולם אצלנו... אבל לכל הכלה ראיתי קץ גם להנועה הזאת גם בא כבר הקץ ובפרט שכבר אסרה הממשלה גם לרבנים להתאסף. בקשי כבר הרבנים לישב בשלוח וקפץ עליהם, "רמז" אחר מחוץ למחנה. הרבנים שמעו כשורה טובה מאחורי הפרגוד, כי עת רצון היא עתה כספירות הממשלה, אפשר להטותה לחסד ולרחמים, להקל מעט את העול הקשה מעל צואר היהודים אוהבי השלום, אבל בתנאי שיהקנו גם הרבנים את ארצות חייהם וחי צאן מרעייהם, לבשר את שיטות הלמוד בחדרים ובישיבות ולכונן ליהודים כ"ס מודרניים, ללמד שם תורה ודרך-ארץ ביחד, ולמפת הושם מאחורי הפרגוד. הוא סרר הלמוד של היהודים החרדים בפניקפורט. על כן נוערו רבני רוסיא למקום סמוך לפדר"מ ביחד עם רבני החרדים האשכנזים, לקחת מפיהם תורה, לחקור אם אפשר להנהיג סדר למוד בזה גם ברוסיא.

ואני עומד והויה: איך אפשר הרב, ששמעלה רוסיא, המפחירה כל כך מפני השכלת היהודים עד שגזרה להרחיקם מכל מקורות ההשכלה ולנעול בפניהם שערי כל מוסדות החנוך ובטלה בשנה הזאת גם את מנהג ה"פרוצנטים" וגזרה שלא לקבל כלל תלמידים יהודים בכ"ס היבונים ונכונים, אף לפי השעור הקבוע להם עפ"י הנזרות הקשות, איך אפשר, שהממשלה הזאת התן עצה לרבנים, להנהיג למודי חול גם בישיבות ובחדרים, לעשות גם את בני החרדים למשכילים? גם אם ישבעו לפני בנקיטת חפץ לא אאמין בזה.

מהירא אני, שקרה פה כמו שקרה זה עתה בעירה קטנה בגליציא, שקחלה שלמה עשהה עצמה בחפזה לערה שומים והיו ללעג ולקלם בכל הסביבה. כשורה טובה הובאה לביהמ"ד, שהפרויקט ריטר סון מ', ארון האחוזה, אשר סביב העיר, קבל על עצמו, להספיק חנם נסרים וקורות לקהלה, לתקן את ברק המרחץ. כיום בוא הכשורה הטובה נעשה יום-טוב בעיר, כי זה שבע שנים שהמרחץ סגור מטעם שר-המחוז בעמיו של מלשין, שהתקנא בחובר המרחץ, אשר לפי דעתו הוא עושה בזה עסק מ"ב ומצוה לקפח פרנסתו, ואין כסף לתקן בדקו. הרב דרש דרשה נלהבה בשבת והתחיל כפסוק מסדר השבוע "כי הננה בית חרש ועשית מעקה יבו" והוכיח כפלפול

מכל וכל. בשעה שלא היה לו עם מי לפלפל בהלכות הפוליטיקה ישב וקרא כעתון ובשעה שחיים פייטל קרא בעתון היה מהעמק בו כל כך עד כי גם רעמים וברקים לא עצרו כח להזיזו ממקומו ולהניעו להפסיק ממשנתו ואין צריך לומר בשר ודם פשוט, אשר בא אל חנותו לקנות דבר מה. הוא גלל מעליו כל עבודה החנות ולא שת לבו אל הקונים, ואשתו היתה מעונה משא כפלים. ופני שלא היה לאל ידה, יד אשה רבה, עקרה הבית ואם לילדים, למלא את צרכי כל הקונים, התחילו אלה לאמ לאמ לנמות מעל חנותו ולזנוח אותה. וחיים פייטל לא שת לבו לזה. הוא היה יושב וקורא בעתונו או עומד ודורש כרבים. אשתו התחילה להרגן עליו ולהתרגן על ההנהגותו וזאת וגם להתקוטט עמו מעט מעט, מה שלא הסכינה מעודה. גם כרבנים רבים נסחה לברר לו את רוע מנהגו, ואיך הוא מרחיק בזה את הקונים מהחנות, ממעט את הפריון ומשחית את הפרנסה. בדמעות בעינים בררה לו את כל זה וללא הועיל. חיים פייטל שט בעולמות עליונים ולא היה מסוגל להשפיל את עצמו ולעסוק כרבנים נסים כנפש וסובר. ראבונה וצרת נפשה של אשתו גרלו מיום אל יום. בראותה את מקור פרנסתה הולך ורל ובמר נפשה היתה שופכת את כל חרון אפה בקללות נמרצות על המלחמה ועל הפוליטיקה, על הפרינץ גיאורג ועל סרביא ובוסניא יחד, שלא ידעה מהם מאומה רק כי הם המה הסבה ליסוריה. וביותר התרכזה

הוא יכול להבין את גדל ערכו של המעשה הזה. חיים פייטל לא יכול עד עתה להבין, עתונים הללו למה באים, ומה מעם יש בהם? המיהתי גדלה מאד על הקוראים. בשלמא המגלי"ס ניחא, לפרנסה הם צריכים ומה לא יעשה האדם כשכיל פרנסה? אבל הקוראים למה הם מוציאים את כספם ומבלים את עתותיהם בקריאה? ראשית "אין כל חדש תחת השמש" ושקר כפי העתונים. והשנית, מה לי ולהנעשה בקצה התבל? מה איכפת לי אם יהפך כל העולם? אבל באמת "הארץ במקומה עומדת" וקריאה עתונים למה? כך היתה דעתו של חיים פייטל. וחיים פייטל זה חכם על עתון!

ומה גדל תמהונו ורגזו כפתחו את הגליון ובראותו, כי אין המלחמה ממלא אותו כנו, רק חלק מן הגליון עוסק בדבר, אשר למענו נעשה חותם והשאר, אולי החלק הגדול, עוסק בענינים אחרים, שאינם נוגעים לחיים פייטל כלל. הוא ההפלא איך אפשר הדבר, שבשעה כזאת יהיו מוחותיהם של בני ארם, ובפרט של עורבים, פנויים לרבנים שאינם נוגעים אל המלחמה. והוא מתרגז על אשר עליו לשלם בעד סחירה, שאינה נצרכת לו. אבל סוף, סוף נחה דעתו וקבל את הבר עם הפסלה, את הבר ברר ואכל ואת הפסלה זרק. את הידיעות הנוגעות אל המלחמה פשוט אבל ובתיאבון גדול עד שלא נשאר לו עוד פנאי לשות לב אל עסקי חנוהו. במעט זנח את עסקו

על משכבה ולישון. וחיים פייטל קם ומעיר את אשתו: "פריידל, התשמעי! וסרביא מיענה, כי באשר... פריידל, נא פריידל, שמעי נא!" ופריידל עונה בנחרות יותר עמוקות והוא מוסיף להעירה ולדבר אליה: "ובי אין מענין איתך לדעת טענת סרביא, פריידל? פריידל!" והוא מנענע אותה בכל כחו ופריידל פוקחת את עיניה מבלי דעה את נפשה ומבלי הבין עד מה. והוא משתמש בשעה הכשר: "וסרביא טוענת כאשר בי הארץ היא מלאה סרבים..."

ועיני פריידל חוזרות ונסגרות והיא מתהפכת על צדה השני ומשמיעה עוד נחרות יותר עמוקות מהקודמות... לילות אחרים אחר הנסיון הראשון, שלא עלה לו נסה עוד חיים פייטל, ללמד לאשתו פרק בהלכות הפוליטיקה. אבל סוף סוף נוכח, כי אשתו איננה מיכשרת כלום ללמוד הזה ועוב אותה ופנה רק לגברים ושמע מהם והשמיע אותם. וחוג מוריו וחוג תלמידיו הלכו הלוך וגדול מיום אל יום. כי חיים פייטל לא בזה שום איש ולמד תורה מכל אדם ופזר את ידיעותיו ביד רחבה על פני חוץ לכל דורש ולכל שואל וגם לכל מי שלא דרש ולא שאל ממנו והתענינותו במלחמה העתידה הלכה וחזקה עד שלא הספיקה לו עוד תורתו שקבל מרבותיו וחפץ לשאב בעצמו מהמקור, אשר הם שואכים; הלך חיים פייטל וחתם על עתון. ואל יהי דבר זה קל בעיניכם הקוראים. היודע דעתו של חיים פייטל על העתונים ועל קריאתם

ומדלמציה ומבלגראד. כפי הנראה ההנחה האחרונה היא הצודקת וכבר מפל בזה הרה"ח מר חיים ווייצנר ב"הצופה" שנת 1904. אני רוצה רק לרשום דברים אחרים מחייהם.

היהודים הספרדים כיוסניה בכלל הם חסרי השכלה. בשנים האחרונות אמנם נעשה שנוי קטן בחייהם, רוח התרבות האירופית החלה לנשב פה ולאם ולאם הם מתחילים להתקרב להמערבים. עוד לפני עשר שנים לא ידעו רובם הגדול מרוא וכתוב. עתה מתחנכים בניהם חניך מודרני אירפי. רבים מהם ישלחו בניהם לגמנסיה ולבתי למוד גבוהים. הצעירים כבר פשטו את הקיטל והסירו את הכובע הארום מעל ראשיהם והם לובשים בגדי אירפיה. ואין צריך לומר, שהנשים קבלו כבר הלכשת אירפיה. דשש השנוי נכר לדאבוננו גם בחייהם הדתיים. עוד לפני חמש שנים היו כל חניתייהם סגורות בשבת ואיש לא הזיר לחלל שבת והיום אנו פוגשים כבר לא רק הניות פתוחות בשבת, כי אם גם בתי-קוה מלאים צעירים ספרדים — אישי אבותיהם עודם שומרי הורה — מעשנים בפרהסיה בשבת ואוכלים מאכלי נכרים. מובן שהשנוי הזה נעשה בשררה הגבוהות, כמשפחות האמידים, אף שישנם יוצאים מהכלל הזה אשר בבואם בין שכניהם פרקו עול הורה בקלות דעת. אבל בשררה הבינוניות הכל עיר במלפנים, אליהם לא התגנב אף שביב איש הקולטירה. את בניהם לא ישלחו לבי"ס, כי אם בחרר צר ואפל יבלה הנער את ימי נעוריו ו"מלמד" חסר הורה וחכמה ילמדו למודי קרש וחיל. יאחר קבלה התנוך הזה יספחום היריהם כמסחרם הרל ויגדלו כפראי מדב. בכלל מצבם הרוחני שפל מאו. חזון בלתי נפרץ הוא למצוא בהובם איש, שיש לו עכ"פ ידיעה שמחית בתלמוד ובהיסטוריה היהודית. ההשג"ה זרה להם וידיעתם את השפה העברית מעט מאד, אף שהם רוחשים לה חבה גדולה. האיש אשר יוציא מפיו מלה עברית, יהי גם אשכנזי יקח את לבם, צלצול הלשון העברית יעשה עליהם רשם גדול. בנוגע לרנש לאומיהם היהודית איכל להעיר, שאין יהודי לאומי מטבעו כיהודי הספרדי. הוא אינו מתכיש ביהדותו ובעד כל הון לא יהן סגולתו הלאומית כפר. הם לאימיים אמתיים וטבעיים. אם נסתכל בחייהם

שם והאכילם והשקם כל ימי החג. כל הצדקה שבני אונגרו מתנדבים היא לכני גליציה. גם על הרב ד"ר וועסעל הוציא דבת שוא, כי באמת הוא אוהב את ותורה ולומדיה, עישה צדקה בכל עת, אוהב למעלה ונכבד למטה, תמים כמפעליו ומלא וגרוש בתורה ובמדע בהגדולים אשר בארץ. המערכת.

הבתים, כי פקירי הממשלה והשומרים עשו חיבתם בשלמות והיהודים עצמם חיבים באסונם. ובשכר זה וכה אחרי הפגרומוה להתכנות ל"חכם היהודים" ובא-חם במניסטריום והיא רואנ להקנת היהודים. איך דאג נראה מזה, שהגזרות הרעות הולכות וקשות על היהודים כהקופה הקונסטיטוציה. ומלבו יצאה ההצעה לתקן סדר החנוך, בלומר, לא שהציע כבר תקונו לפני הממשלה, את זאת לא יעזו לעולם, אלא במא לפני אחר מהרבנים המשתדלים בפטרבורג, בענין החלמות האספית שהיו, שכך היו צריכים להציע לפני הממשלה ונתן ברעת עצמו הקוה טובה, שבזכות זו תושע יהודה. ומרה אחת, הנאמרת מפי שר גדול והקיף כמותו, הלא נדרשת רכמה פנים. וכאשר עברה השמועה שבע פעמים מפה לאון נבראה ממנה בשורה טובה, ש"הממשלה" רוצה לתקן סדר הלמוד בישיבות ובחדרים ואחרי בשורה כזאת איך לא יהאספו הרבנים, להעביר רוע הגזירה שנגזרה, להכניס צלם של השכלה בחיכל הקדש של הלמוד הורה.

אך מי יודע, אולי התחילו הרבנים למצוא צד היתר להורה עם דרך ארץ, אחרי שיצא הדבר מן התוץ... עפ"ז יש לי הצעות טובות, לתקן כל סדרי חינו ולהסיר כל תקלותינו ועל זה אדבר בפיליטון אחר. המחטמ.

מחי היהודים בבוסניא

רשימות — מסע.

ג. הנהלה הספרדית. *

אחת מקהלות הספרדים הגדולות היא בסאראיע-ווא, שמספר נפשיתה כשמונת אלפי נפש. ע"ד מוצא הספרדים האלה ישנן דעות סותרות זו את זו. יש אומרים, שבאו הנה מיד אחרי גלות ספרד ואחרים מחליטים ע"פ ראיות ברורות, שגלו הלום מוונציה

* על מכתב הנוסע הזה מבוסניא ע"ד הקהלה האשכנזית בסאראיעווא, שנרפס בגליון 34, באו אלינו תלונות מאת חשוכי העדה, המכחישים דבריו כפרטים אחרים. לפי דבריהם לא נכון הוא, שמספר העדה האשכנזית בסאראיעווא הוא אלף ושלוש מאות, מספר היהודים האשכנזים (ילידי אונגרו, גליציה ובווקיניה) הם רק מאתיים וחמשים. לא נכון הוא, שאף בשבת שמכרכים החדש קשה למצוא מנין כביח"ג, שם מתפללים אף בחול בכל יום בשני מנינים, בשבת ישנם בששה מנינים. על ראש הקהלה ד"ר ראטקאפף דבר סרה, ולפי דבריהם הם מתאזים בנשיאים זה, בזנה כיהיבני המפואר, שיהיה לתפארת לבני עמו גם בעיר ואם בישראל, אין בו כל רפי ושקר הדבר שהוא מתנכר לבני ארצו יהודי גליציה. לפני הפסח טרה הרבה, לאסף כסף בשביל אנשי הצבא היהודים ילירי גליציה, שחנו

עצום, שארך כשעה ומחצה, מה יפה עשה שר המחון, שכנר את המרחץ והציל כמה נפשות מן הסכנת וגם את המלשין זכר לאוב, כי מנלנלן זכות ע"י זכאי ואת הפריץ הנדיב המשיל לכורש מך פרם, שהיה כמשיח לישראל והביא נאולה לעולם. והיוצא מכל זה, שעל כל אדם בעיר לקחת לו את הפריץ, החסיד שבא"יה, למופת ולהתנדב כפי יכולתו לבדק הבית, באופן שיהיה אפשר לפתוח בעזה"י בקרוב את המרחץ, להציל את ישראל מכמה עבירות חמורות. דברי הרב עשו רושם גדול, הבל התנהבו מי שהיו לו שתי כהנות נדר לתת את האחת לתקון המרחץ. במיש"ק היתה ישיבה ארוכה בבית ראש-הקהל, להמציא איזה קבלן נאמן, שיקבל עליו כל המלאכה. שמונה כעלי בתים הפכו בחררה זו והתקוטבו כל אותו הלילה ע"ד עסק הקבלנות. אמנם כלם כאחד הבטיחו, שלא ירויחו אף פרוטת נחשת בקבלניהם ואף שכר טרחה ושכר במלה לא ידרשו, הכל יעשו לשם שמים. אדרבה יוסיפו מכיפם אם יחסר. ובכ"ז לא רצה שום אחד למחול על העסק והריכ הלך וחזק עד שאחזו איש בזקן רעהו וקול הגדופים והקללות נשמע עד מחוץ לעיר בלילה השקט. כעלות השחר עשה הרב פשר ביניהם, לעבוד כלם יחד בשתפות והקרא המצוה על שם כלם. באיתו מעמד נבחרה דפוטיציא של חשוכי הקהלה ורה"ק והרב בראשם, לנסיע נחר אל הפריץ לקבל את מהנתו, בכדי שתתחיל העבודה מיד. כבואם אליו ובהציעם לפניו בקשתם פתח עליהם זוג עינים פראות, כחפץ לבלעם חיים ובמנור-ראש ובקצף גדול צוה אותם, שילכו אל מי שבשרם את הבשורה ויגידו לו, כי שקרן נבל היא, כי הולכים שולל ועשה אותם לשחוק, גם צום בכל תקיפות פריץ בעיר קמנה, לגלות לו מי היה הנוכל הבזוי הזה, כי חלילה לפריץ שכמותו למחול לו על עויתו, שהגיד דבר בשמו, אשר לא צוה להגיד. אחרי חקירה ודרישה נודע, שיהודי-החצר של הפריץ, הדר בכפר פ', במא רק את רצון עצמו, להציע לפני הפריץ בק-ה בהכנעה גדולה, להתנדב קורות אחדות לבדק בית-המרחץ וכאשר הגיד זאת השומע לחברו וחברו לחברו עד שעברה מפה לאון שבע פעמים, נוספו שקרים על שקרים עד שהגיעה השמועה לביהמ"ד בתור בשורה טובה, שהפריץ כבר הנהנדב, לתת כל חמר העצים. כן כפי הנראה קרה לרבני רוסיא עתה. יהודי-החצר של ממשלה רוסיא הלא הוא ה"רב" ד"ר קרעבם, שהיה רב כמעט הממשלה ותקיף גדול זמן רב כארסה וענה את היהודים עניינים קשים ובימי הובח הגדול טרח לקבץ חתימות בכח אימיו סבעלי

שנאהה על הגליונות, שבעלה היה מקבל יום יום. את הגליונות המתים הללו שנאה הכלית שנאה, בראותה שהם סופנים להובם את כל מחשבות בעלה ותשומת לבו. פעם בעמדה על סף חניתה ונפשה מרה עליה הושיט לה נושא המכתבים גליון אפך. והיא בראותה את המפלצת הזאת בידה, הועורר בה רגזה ובעסה וקרעה את הגליון כחמת ריחה לקרעוב, וחיים פייטל ראה זאת מננר — והוא כבר מחכה על הגליון בכליון עינים — חרון אפו נער בו ולא יכול להתאפק והכה את אשהו שתי מכות על לחייה...

הדברים יתארכו בבואי להאר מה שהתחולל אחרי "השקנדל", אשר על סף חנותו של חיים פייטל, כלומר בראש הומיוה. די לי אם אספר, כי אשתו עזבה אותו ואת חנותה, את ביתו ואת ילדיו וברחה אל בית אחיה וחיים פייטל נעשה "אלמן-הבן". נקל לדעת איך היה מצב חנותו וטעמד ביתו. אבל הוא לא שת לבו גם לזה אחר עבור הבהלה נחה דעתו והיה מתנהג כמשפטו בימים האחרונים, עסק בפולישיקה והתעסק בעתונו, שמלא את כל הויהו ולא נתנו לפנות אל ענינים אחרים ולא הרניש בחסרונם. הפולישיקה והמלחמה העתידה לבא בעקבותיה היו משוש דוחו ובהם שנה.

אבל לכל עת. לאט לאט החל חיים פייטל להרניש כמין שעמום בעסק הפולישיקה, כלומר

בבקר: "הפריץ גיאורג ותר על ירושה הבסא והמלחמה עפה ואיננה"...

לתאר את התרדה, שהתחוללה בנפשו של חיים פייטל, אין בי כח.

* * *

עוד שני ימים או ישרשה קרא חיים פייטל את עתונו בתקוה, כי אולי עוד תבא הכחשה על הידיעה האחרונה. אבל כידוע נכזבה תחלתו. וחיים פייטל שב לעסקי חניתה. ואז זכר את אשתו והלך לפיסה ולדבר על לבה, שתשוב אל ביתו. ולאות כי ישוב מדרכו שבימים האחרונים ויחדש את עבודתו כקדם, קרע לעיניה את גליון עתונו, אשר במקרה מסר לו נושא המכתבים ברנע עמדו לפני פריידל, הבף כשבא לירו בעודו בחתולו.

ושלום בעולם ושלום על חיים פייטל ואשתו.

בפולישיקה לברה בלי מלחמה. ואותות אי-רצון ההחילו להראות בו. על אהרנשל חרה אפו על אשר הוא מחשה והוא מניח את הרבר להתמשך בארך זכרוב. למלחמה שואף חיים פייטל ואהרנשל מחכה ויטלא חיים פייטל על אהרנשל חמה. ער אשר התאושש אהרנשל ובין לדעתו של חיים פייטל ושגח התראה לסרביא. והאש שבחיים פייטל, שהחל לדעוך מעט בסבת פקסיקו, שהחל לנסר במחון, אם באמת התחולל מלחמה, האש הזה חזר והתלהב שוב. אוסטריא כבר שלחה התראה לסרביא. וחיים פייטל "טלא נדולה". אמנם "אויטימטיס" עוד איננה, אבל בעיר שלשת ימים — כך מודיע העתון — תשלח איסטריא את ההתראה האחרונה לסרביא ובה ראמר כך: "סרביא ידירתו! אם תחזרי מררכך, אשר את הולכת עליה זה ירחי מספר, מוטב ואם לאו ידוע הדעי כי בחרב אצא לקראתך". דברים קצרים ופשוטים, כך חיים פייטל אוהב. וסרביא לא תחזור מדרכה, בודאי לא תחזור, חיים פייטל יודע זאת, הוא מאמין כך. הוא חפץ להאמין כך.

ובשלשה — ארבעת הימים האחרונים של זמן הסכסוך קרא חיים פייטל בעתונו זו אחר זו ידיעות כעין אלו: "מחר תשלח ההתראה האחרונה...". "בבר נשלחה ההתראה האחרונה"... "מחר או מחרתים התחיל המלחמה"... "המלחמה כבר התחילה, כבר ירו"... וחיים פייטל נופל באקסמזה.

הענין הזה הוא שיש בו משהו של חסד ושל אהבה...
ואם תראה את האדם הזה...

האדם הטוב

האדם הטוב הוא זה שיש בו משהו של חסד ושל אהבה...
ואם תראה את האדם הזה...

האדם הטוב הוא זה שיש בו משהו של חסד ושל אהבה...
ואם תראה את האדם הזה...

יותר פשוטה למלחמת קיומם מהחבולה דם... כי למרבית רבנינו לא כ"כ נקל
היה לזכות לשני שלחנות, ובהתכוננם בזה הם אוטרים להקל את העול מכניהם
לפעמים נם ע"י עקירת היהדות... ובוהו חולקים הם הרבנים והחרדים על
אבותיהם, שחנכו אותם בדרך אחר, כי מוצאים הם, שהדרך הזאת איננה סוגה
בשושנים, ולמסור את נפשם אף במעט למען היהדות אינם חפצים ובכן מעשה
בנים סימן לאבות... האמינה לי ידידי, כי רבות נסהכלתי בחיי רבנינו ונאונינו
ומצאתי, כי לא רק מצב הרבנות צריך תקון כאשר העורר במאמריך בירחונך
הנוכח, כי אם הרבנים כעצמם מוכרחים לתקון נשמה גדול ורק אז אחרי התקון
גוכל אולי לעשות למופת מצבנו הגרוע ברוחניות ובמוסריות ולעת עתה הכאב
גדול ומי ירפא לנו?!

הנני בא כדברים עם בחירי בני הישיבה ברוסיה, בקובנה ובשעלז
ובראדין וביוליון וכו' והנני רואה לד אכונני, כי מרביתם הם כופרים בכל ומרכיה
הכופרים האלה הלא יהיו רבנים בישראל... הכחורים האלה, כשיראו, כי כל
מטרה אחרת בחיים רחוקה מהם בהכרח ישחדלו לבסות על כפירהם (כאשר
בן עשו לראשי ישיבותיהם והצליחו ורק לאיש שכסוני נודע הכל...) ובהמשך
העת יהיו לרבנים בתחבולות שונות.

להכפירה בכל של בחירי בני הישיבה ישנן סבות שונות: א) בימינו
אלה כמעט אי אפשר, שלא יהיו מפרי השכלה וספרי מנינה נושרים מחיקו של
כל בן ישיבה והפועלים עליו לרעה, כאשר עוד לא נולדה ספרות בריאה,
הדוחה את בח המושך של הכפירה. ב) אף אם אולי ע"י מקרה לא נתלכלכו
איזו מבני הישיבה בספרי טינות, בכל זאת כשנפגשים עם החיים בהכרח
שיחלפו את דעותיהם. ג) ההתבוננות בחיי מנהליהם ג"כ איננה מחזקת את
אמונת ד' בלבם... ואף אם אולי נמצא ספר קטן מהעוסקים בתורה, שאינם
בופרים, הלא מרבית המספר הזה הם מופשים גמורים, שאין להם כל מקום
בחיים... ובכן היאוש, המשתרש בקרבי לרגלי החזון הזה, הוא חזק ונורא עד
שאינני מוצא את ידי ואת רגלי...

ומנקורת המבט הזה עלי בהכרח להוציא את השקפתי, כי רק ענקים
דדושים לנו לפתור את שאלת קיום היהדות, אך מי יודע אולי חלילה ער
הולדה הענקים האלה כבר לא ישאר לנו כי אם אחד בעיר ושנים במשפחה...
כעין ברק אור נראה לי אסנם מעיר הקרש יפו, שבה שוכן הרב הנאון
מהרא"י קוק, שלפי דעתי מלבד שהוא נאון וחכם כבוד, עוד מצטיין הוא בישרו
ובמסורו והיזרם הנעלה הזה יחפוץ ליסד בית אולפנא לתורה ולחכמת ישראל

האדם הטוב הוא זה שיש בו משהו של חסד ושל אהבה...
ואם תראה את האדם הזה...

האדם הטוב הוא זה שיש בו משהו של חסד ושל אהבה...
ואם תראה את האדם הזה...

רק לצאת ידי חובת ההיסטוריה. שלא תהא חסרה תקופות אלו דגמרי וזהי מעות
גדולה. כי בהיות אחת מתכליות כתיבת ההיסטוריה של כל עם ועם לתאר את
תכונותיו המיוחדות של העם ההוא ולגדות את המקורות והפסיכולוגיה הפרטית
שלו, עלינו איפוא לחפש ביחוד אחרי אותם המפוסים, שבהם באה אותה הפסיכולוגיה
לידי גלוי. מנקודת-השקפה זו חשובה לנו ההשתדלות לציר תמונות יהודיות מקוריות
כזו של הבעש"ט, הנאון הווילנאי וכדומה, מהמפול ככד המשכילים הברלינים
והמתקנים מן הדור שעבר, שהשתדלו בכל כחם למחות את הצורה היהודית שלהם
ולבטל את תכונותיהם היהודיות. לידי מסקנא דומה לזו בא כבר גם שד"ל, גם הוא
הגיד גלוי, כי חביבים לו רש"י ורשב"ם עם כל אידיעותם כפילוסופיא מן הרמב"ם
והראב"ע הפילוסופים. כי בראשונים נראה ענוה ופשיטות יהודית, אמע לב להגיד
האמת גלוי ומפורש, אף שהיא נגד הדעות המסובלות באומה, כנראה מפירוש רשב"ם
לתורה, שהוא מפרש את הכתובים כפי פשוטם כהפך מפירושי החכמים בלי "סודות"
ורמזים גם בענינים עקריים מאד (עיין למשל בפי רשב"ם שמות סימן י"ג פסוק ט'
ובאבן עזרא שם ועוד בהרבה מקומות בפיי רשב"ם), ובאחרונים, ביחוד בהראב"ע,
נראה ההשתדלות לכתח האמת ולהסתירה כ"סודות" מתוך פחד, מדה שהיא בלתי
יהודית.

להבעש"ט כבר התחילו אמנם סופרינו לשום לב, וה"העירי"ם בעלי "שני
הערכין" מצירים אותו כתור רפורמטור דתי ומוציאים סך בדבריו לדעותיהם המשונות
דכו המביא באמת לידי נחוך. גם ספר שלם כבר נדפס ע"ד חייו ופעולותיו מאת
מר א' כהנא, אבל לברור דעותיו ופרטי הסתכלותו בעולם לא שמו עד כה לב. חפצי
בזה לרעיר על אחד מרעיונות הבעש"ט, לרעיון "נצוצי קדושה" שבכל דבר. לפי
דעתו "רבר זה נראה כחוש, כי בכ"ם יש חיות הנורא כ"ה, הוא מחליט, כי בדומם
יש נ"כ חיות, שאנו רואים, שיש לדומם היא קיום ועמידה, נמצא שיש בכ"ם חיות
אלקי ממעל". הרעיון הזה, שבכל המציאות גם בהחמיות שבה נמצא איזו "אלקית"
ו"לית אתר פנוי מניה" ועוד יותר ההוכחה להרעיון הזה, כי כל דבר שיש לו קיום
והעמדה בהכרח יש בו אלקית. דומה הרבה לשפת שפינוזה ושאר הפנתאיסטים, כי
הטבע הוא האלקית, אבל כעוד ששפינוזה כופר באלקית שחוף לטבע, לא נוכל
ליחס כפירה כזו לריב"ש. הוא אומר רק, כי הטבע אינו דבר נפרד לגמרי מן היוצרי.
הוא רק "נצוצי חיות נמשכין מהבורא יתברך שהוא מקור החיים והיי החיים", כלומר
יש אמנם מקור רוחני למעלה מהטבע, שהוא "הסכה הראשונה" של כל המציאות.
אבל גם הטבע כעצמו אינו רק חלקים "ונצוצים" של אותה הרוחניות. מן הרעיון
הפילוסופי הזה הוא בא גם לתורה מעשית, כי מאחר שכל החמיות שבעולם הוא

באימים הם מוציאים כסף מידי הממשלה ומידי מסות הערים. אך עזותם וזדונם גדלו כל כך עד שאי אפשר שממשלה אף כזו של רוסיא, הסכים עוד.

גורי היהודים מרוסיא. ועד ההגרה של יפ"א ברוסיא שלחה את האורחה הל"א דרך גלוסטון בטקסס למערב אמריקה. הוא מכניע עתה את האורחה הל"ב. לשלחה שמה. בערי מערב אמריקה נוסדות עתה קהלות חדשות וגלות חדשה.

תשרומי נוקי. הועד, שנקבע מכל העמים להעריך את הנוק שעשו קנאי מרוקה בעיר ססבלנקה בהתנפלות על הצרפתים. קצבה גם את נזק היהודים, לשלם להם על חשבון מרוקה.

מול קורה מבין עיניך. הנוב. וורמיא, ארגנס של אוכלי ישראל ברוסיא. מקטרג כל ימיו על היהודים, כי הם משתמטים מעבודת הצבא. עתה נשפט בן העורך של העתון ההוא בורים סוברין. עוזר אביו בעתון על השתמטו מעבודת הצבא. כתחלה נגזר עליו קנס והקטינור ערער על העניש הסל ונמסר שנית לכי"ר של ענישים.

משפט רוצחי הרצנשטיין. כטוויקי כפינלנד החל המשפט השני של רוצחי הציר החפשי בדומה הראשונה פרופסור הרצנשטיין (מומר). אחד דרוצחים לארימסקין הודה, כי ראש אגודת אנשי רוסיא דאמחים ד"ר דברובין שכר את הרוצחים בכסף ושלחם למרוסי. ששם היה הנרצח. שתי פעמים ירו אנשי דמאות השחורות על לארימסקין להמיתו ונצל מידם. אנשי דבוכין כצאו את שארית אגודותיהם חמש מאות איש ושקחום אל המשפט. לרפיל אימה על השופטים. אך הנציב לא נתנם לגשת. דמשפט נשמש עוד רפעס, להביא את דברובין עצמו אל דמשפט ומדומה ומכוכה כאו על המאות היחודות. המניסטריום למשפטים כבר שלח פקודה לשופטי רוסיא, למסור את דברובין לשופטי פינלנד.

היהודים בשדה המרכבה. באסישע צייטונג" מביא ידיעות חשובות על אדות יהודים בשדה המלחמה במרוקה. היהודים על חוף ריף מקום המלחמה המה מגולי ספרד ותמיד היו המתוכים בין הקבילים יושבי הארץ ובין הספרדים במסחר. בגדיהם כבגדי הקבילים ורק בצורת פניהם ובסאותיהם הארובות מכירים אותם. רונס בעלי מלאכה, רצענים, אכפים, עושי חבלים, צורפים, חרשי נחשת וסוחרים. עובדי אדמה אין ביניהם. כי אסור להם לקנות או לחבור קרקעות או אפילו בית. כל יהודי משלם מס לאחד מתקפי קבילים להגין עליו וכה הם כטוחים בחייהם ובהונם והם נוסעים בגלל מסחרם לאלג'יר לספרד ולמרוקה הפנימית. עתה בגלל המלחמה הם בצרה גדולה. גם הספרדים וגם קבילים לוחצים אותם, רבים ברחו כספינות ארפתיות.

המחלקת בירושלים. בהיות נציב ירושלם בקושטא בקש מאת החכם כשי, שיעלה בעצמו ירושלימה. לעשות שלום בין שתי מפלגות דספרדים. החכם כשי ר' חיים נחום הכמיחהו, כי יסע עמו.

מושבות חדשות. בירושלם היתה אספה של ספרדים, אשכנזים, קאוקזים ותימנים וכלם החליטו ליסד מושבה חדשה אצל יפו. בעדת חמשת אלפי דונם. מחיר הדונם עשרים פרנק, לשלם לשעורים. — עשירי מוסקוא קנו בא"י עשרת אלפי דונם אדמה, ליסד מושב חדשה אצל יפו.

יפו כח החכם כשי. החכם כשי ר' חיים נחום בקושטא, ראש הרבנים כמורסיא. השיג כתב-אשור מאת השולטן, לקים בחירתו, בו כתוב לאמר: אני השולטן מחמד רשד בן השולטן מניד כקים נחתמת ידי את רבי חיים נחום עפנדי לראש הרבנים בכל מדינות מלכותי. כל פרנסי הקהלות והרבנים ישמעו בקולו ככל אשר יצום בעניני הדת. אין רשות לשום אדם לדהערב בעניני הדת של היהודים ואסור לפקיד דמשלה לדרוש מהם תשכומים בעד קיום מנהגי היהדות. רק לחכם כשי ולכאי כחי יש רשות לסדר קדושים ונשין וכל השייך לזה ולדל" במחלקת בין יהודים. הוא יכול לחיב יהודים שביעה כביהכ"כ ולהחרים יהודים כפי ראות עיניו ולהוציאם מן הכלל וחלילה לשופטי המלכות להתערב בזה. לעניש

שמתו זה עשרים שנה נתן עוד שכרם בשביל הפקידים החיים. — מחלת החולירע. השולטת בכלכי הצפון ברוסיא עברה להולנד ופרצה בעיר החוף רוטרדם. — השמועות הנוראות הבאות ממרוקה על אדות הנקמות, שעושה השולטן מולאי חפיד בנו-האמארא (שערער על משפט המלוכה) ואנשיו, מספרים שערות השומע, אכזריות כזאת לא נשמעה זה מאות בשנים. גם משרה המלחמה עם הספרדים מספרים אכזריות כזאת. המרוקיים מיםרים את שבויי הספרדים ענויים כשים ואח"כ הם משליכים אותם מראש הסלע אל התהום. — ליום מלאות מאה שנה מאז גרשו אזרחי סירול את חיל נפוליון מארצם הגנה המדינה חג גדול, שגם הקיסר השתתף בה. מטיול נסע הקיסר על ים בודן. אשר בין אוסטריא, אשכנז ושווייץ ועל הפי אשכנז קבלו פניו נסיכי אשכנז ומושלי שווייץ. — אחת הסבות להתפשטות החולירע ברוסיא היא האמונות המפלות של העם הרל והחד ברוסאים ובארגני הממשלה, הרוצים לעצור בעד התפשטות המחלה. בקצת מקומות מתנפל העם על הרופאים להרגם כאמרו, כי הם מביאים את רעל המחלה. בקצת מקומות נלחם העם במלאך המות בקני רובה באופן פשוט יעמדו בשערי בתיהם וירו באויר להמיתו. קצת כעיב, ישכרו להם איש. לעמוד כל היום בשער ולירות על מהימ. — החולירע ברוסיא, ששלטה עד כה רק במדינותיה הצפוניות, התפשטה גם ברוב מדינות הדרום. — הגראף צפלין, בעל דכדורים הפורחים באויר, שאפשר להמותם לכל עבר כספינת היס. נסע ממקומו באשכנז הדרומית ככדורו החדש כרלינה שתי פעמים נשברה ספינתו באויר ונתקנה וביום א' י"ז הגיע כרלינה וכל העיר והקיסר וכל ב"ב הריעו לקראתו וכבדוהו כמשיח משמים. כאשר ישב הכור ככרלין נשבר כדרד. — במקסיקה הצפונית נשטפה העיר מונטינעי. אלף וכאתים נפש אדם נטבעו ומ"ו אלפי בני אדם נשארו בלי מחסה בתים, וגשרים ומסלות כזול נהרסו. — ביום א' י"ז נפתח כבודפסט הקונגרס המ"ו של רוסאי כל העמים. רק רוסאי הרומנים ורוסאי המשכים לא השתתפו. לפי שהמדיארים לוחצים את אחיהם. — עכדאל המיד, השוכטון הקודם, השבוי כסלוניקי. חולה, רוח רעה מכעתהו, הוא מתרגז תמיד ואינו יכול לישון ומרמה שהכל אורבים לו.

*

השודר כפומע. האיש אשר נתפש אצל סינעט בחשד שהוא מיכאל ספעקטור השודר מפיומע, דוכי, שהוא איש איטלי ויצא לחפשי. לפני ימים אחדים נתפש ככזשאנוב אצל קראקא אחי ספקטור וכמשדנוכוי נתפשו אמו ואחותו, שנסעו מרוסיא לפארין, שכפי הנראה נמצא השודר שם ורצה להביא את בני משפחתו שמה לחיות בשלל הפיומי. בידיהן נמצאו מכתבים מספקטור.

קם כקבר. בוויילנא מת נער יהודי בן מ"ו שנה מהרעדת רמה. ע"פ תעודת-מיתה מהרופא נקבר המת. בוגע שהניח המקבר חרסים על עיניו כקבר הקיא הנער ופסק את עיניו. המקברים נסו מפחד ושלחו להביא רופא. שמצא את הנער חי. מהרה הוציאוהו והניחוהו כחדר המתים ושם מת כאמת.

סמן טוב. כידוע החליטה מועצת העיר בארסה, לשלוח בקשה בשם כל העיר למחת מאת היהודים את זכות הבחירה לפרלמנט, למען לא יוכלו לבחור ציר יהודי בארסה. כמו שגמרו היהודים. עתה מודיעים העתוננים הרוסים, כי שר העיר, לא קים את הבקשה, הסותרת את יסודות חקי המדינה, ולא תשלב עוד.

שוד ורצח. ככפר אצל אוסטרה בוולין פרצו שודרים כלילה אל בית היהודי זיידל, שהיה מביא סחורה למסכ"ב ומוציא סחורה בשביל סוחרים. השודרים הרגישו אצלו כסף של סוחרים ונכנסו כלילה ושחטו אותו ואת בנו והנקו את אשתו.

דמאות השחורות. אגודות יאנשי רוסיא האמתים, שחלש כחם בעת האחרונה בגלל תועבותיהם שנגלו, מתחילים להתעורר. כפי הנראה חמלו עליהם ממקומות גבוהים והספיקו להם כסף ונשק, כי הם מתדיינים מחדש בכל מקום ומתכוננים למלחמה חדשה עם המורדים

הפרטים נוכל ללמוד מהם הרבה. הם אדוקים מאד מאד באמונתם. הם מסתפקים במועמ ואינם שואפים נמהרות. העניים שבהם לא יפלו למשא על הצבור בעניי האשכנזים. גם אם יסבלו רעב וכל מחסור לא ישפילו עצמם לחזור על הסתחים ולפשוט יד לאחרים. הם שונאים את החקוי ומכים בבוז על יהודים המהנכרים לעמם ומתקים מעשי זרים. ואולי זאת היא הסבה, שהם מתחמים לאחיהם האשכנזים כשנאה מוחלטת. הפרוד בין הספרדים והאשכנזים נכד וכולט כ"ב עד שאין שום יחס חברתי ביניהם. הספרדים מכים על ה"שכבים" (שוואבען, כלומר גרמנים) כעל עם זר ובני דת אחרת, שאין להם עמם כלום. רבים מהפלאים על השנאה העצומה הזאת. אבל המכיר את דספרדים ואת רגשותיהם וחורר להוך אישיותם ימצא פהרון חחידה. מלבד שהרחיה נשרשה בלבם מימים קדמונים ונעשה להם לרגש אינסמינקטיבי, יש גם סנוה כלכליות וחברתיות לשנאה הזאת. הם אומרים, שה"שכבים" כרתו אבל מפהים בהתחרות המסחר וגם גרמו, שבניהם הרוד הצעיר החל להתקדם ולפרוק עול דת.

ובכ"ו גם במקצוע הזה נרגש שנוי קטן לטוב. הם מהחילים מעט מעט להקרב אל האשכנזים מפני המאורעות הפוליטיים, הדורשים אחרות. ונוכל לקוות, כי בזה יהקרבו רחוקים הספרדים והאשכנזים יהיו למפלגה פוליטית אחת חזקה, אשר יחשבו עמם. המצב החמרי של הספרדים פה הע מאד. רובם עניים כרודים הסובלים מחסור. פרנסתם היא התגרנות הזעירה בשוק. יש ביניהם גם עגלונים וסבלים ועוסקים במלאכות כזויות. סועט קטן בהם הם אמידים ועשירים וזהם לא ישימו לב כראוי לאחיהם האכזרנים. האמללים האלה פניהם מפקים יאוש ובכ"ו אינם מהאוננים על רוע מצבם. הם שופכים שיחם רק לפני ה'. רגשות קדש חלפו כנפשי כראותי את היהודים האלה לבושים ככגדיהם המזרחיים, הדומים לבגדי אבות אבותינו בא"י, ועטיפים במליתותיהם ועומדים ומתפללים כאימה וכיראת הכבוד. כעה אשר הש"ץ חוזר את ההפלה שוררה דומיה קדש כביהכ"נ, האנשים עומדים הנמועים כמסמרות על מקומותיהם ולבם סכוון, לשמים. יש להם גם ישיבה, אבל אין הונים שם כש"ס, כ"א מהאפסים אחרי התפלה וקוראים כספר. זוהר כלי הבנה.

עם המחמדים הם חיים בשלום ובאחה. שאלה בוערת היא עתה, פה שאלת הרבנות, שכבר בא זכרה כ"המצפה". רב מלומד דרוש פה להבליה פוליטית, לתת לו משרת ציר קבוע כיעד המדינה. הנאורים שמו עיניהם בליד העיר, הרב הצעיר ד"ר לוי, תמיד כימד הרבנים בוין, שיריעתו כתורה מעטה. והחרדים וכראשם הרה"ח רומאנו נלחמים נגדו, כאמרם שאינו ראוי לרבנות בקהלה חרדים. הרב ד"ר צמח מבוילגריא, שנקרא לבא הנה, שב ריקם מפני המחלקה, שפרצה פה כאש מתלקחת עד שהיתה יד איש ברעה. מר רומנו דורש בכל שבה כדברים נלהבים נגד בחירת הרב הצעיר ובוכה כרמעות על ירדה התורה ועל הבוחרים כאיש חפשי לפקח על הדת. אך כנראה דבריו ללא הועיל. מנהלי העדה לא ישעו לדבריו ובחירת לוי כמיחה. שמעון ליסער.

מחרוב ומרחוק.

שונות. בעיר ימס בצרפת התחרו כל הסוחרים באויר במכונות הפריחה ולתאס, שלא הצליח כחדש שעבר לפרוח מצרפת לאנגליא על פני תעלת השדול, עבר עתה את כל יתר הסוחרים. כי עף כשתי שעות ויח מינוטים קניד קילומטר ושעה מתר. ופארמאן עף כשלש שעות וחמשה מינוטים ק"ס קילומטר. — בווארשא הולכים ונגלים שערויות גדולות. טנעשו ע"י ראש האזרחים ופקידיו, מלבד הגנבות והזיופים שליחות היד ככסף הצבור, החזיק ראש האזרחים חבר שודרים על חשבונו, שהתנפלו על אנשים והרגום וכזו הונם. לספקדים

התעוררות יתפזרו ויתנונו עלינו לכרוא לעתיד נקודה. שמסכיב דה יתרכזו הכחות האלה. האספה הכללית של ה-עבריה" תהיה בעוד זמן מצר. חיוס עוד יפורסם. ועד ה-עבריה".

הוצאת "השרון", פשמישל.
חדשה בספרות החנוכית.
"ש פ ת נ ו"

ספר למוד השפה העברית עפ"י השמה הטבעית. עם תמונות וציורים. מאת דפאל סוֹרְמָן וצבי שרפשטין. חלק ראשון. — (לשנת הלמוד הראשונה).

אלפא-ביתא ומקראה

מחירו כתר ועשרים הלר. פורטא 5 הלר. — "שפתנו" הנהו עפ"י סדרו המצוי, הדרגתו הנכונה, תכנו המענין והמועיל והדרו החיצוני — האלפון המשובלל היחיד, העולה על כל הקודמים. פרוספקט מפורט ישלח לכל דורש. המכירה הראשית נמסרה אל:

Amkraut & Freund, Przemyśl (Galizien).

נמצא להמכר גם בכל בתי מסחר הספרים. מורים וועדים יקב"ו הנחה.

יצא לאור הכרך השלישי כולו בהדרו מן בונאנת כלו מלא מאמרים מגדולי חכמי ישראל. כולל כל ידיעות היהדות והתורה בכל מקצועותיהן וענפיהן. אין מחסור דבר. ספר נחוץ לכל יהודי יודע ספר אם ת"ח חרד או חוקר חפשי.

מחיר כל כרך מכוך כתר יפה עם המשלוח 15.40 כתר. לקוראי "המצפה" הנחה רבה 3 כתר — רק 12.40.

Admin. HAMICPE, Kraków.

ג' מורים אנו מבקשים!

החברה הלמוד הורה פה עיר בייש צריכים להעמיד מלמד אחד דרדק, מלמד אחד על חומש ורש"י ומלמד אחד על גפ"ה. משכורתם הוי: להראשון 600 כתר. ולהשנים האחרונים לכל אחד 500 כתר. לחצי שנה. היודעים לכהוב כלשון הקודש יש להם קרימה מי שמשער בעצמו שיוכל למלאות הפקידו כאמונה ובשלימות ישלח שאלהו בכתב ידו בצרוף מכתב-תעודה להחתום למטה עד עש"ת הכע"ל.

Jacob Kurz, Biecz.

מאפעל טרויבען.

זיסע פרישע בעסטע סאָרמען 5 קילא קאָרב ליפערט אום K. 2.50 נאַכנאָמע.

Klein Mór Solt-Vadkert
(Ungarn).

ואולם ההסתעפות הגדולה, אשר דברני עליה, המריצנו לבקש דרך לחבר את כל העם, אם לא נאבה להתפרד לכתות יהודיות לאין מספר. המקדש אשר בירושלים, תורה משה, התלמוד, שלחן הערוך, היו והנם כמדה ידועה עד היום הזה, מרכזי היהדות. ואולם יען אשר באור התורה, ערך התלמוד, הכרת הש"ע, לא דרך אחד להב בכל מקום ובכל זמן, ע"כ דרוש לנו מוסד כללי, אשר יאחד אותנו כלנו גם בעת החדשה הזאת. אולי ישיבוני, כי ההסתעפות היתה מעצור להתאחדות כל העם. ואולם אם נעמיק להתכונן בדבר נראה, כי ההסתעפות הזאת המרץ המריצנו רק לשום לב גם אל הכחות אשר מסכיב, אשר לא יכלעם המרכז כלם ולא יקח מהם עמדתם, הוא הדבר אשר היה משא-נפש המניה מ. כהן. אל זה נובל להביש ואל זה גם ענינו להביש בהוסד אקדמיה יבנאית, כהתחכרה החברית, כההכוננה, בחלק פקודותיה ומשמרותיה. ואולם אין כל ספק, כי עם ישראל, ככל פלנותיו הרבות והשונות, מבקש להיות גוי אחד ומיוחד. כל דברי הריבות באמונה ודת לא חצו את כנסת ישראל לשתי בנסיות. אף כי גם רב חכם ומשכיל, אשר הכין בלשונה העתיקה, צבי הירש חיות, בקש להבדיל מקהל ישראל את היהודים החפשים בדעה, ככל זאת לא נקדעה היהדות לשני קרעים. ואף כי היהודים עברו עבודה נמרצה להיות לגרמנים, לצרפתים ולאנגלים, ככר-זאת נוסרו חברות "כל ישראל חברים" כפרו, כלונדון, בויגא וכברדין, חכר "בני ברית" כאמריקה ובארפה חברות השואפות אחדות ישראל וערבתו בעבודה הצדקה והחסד ובעבודת התרבות. ואף כיריב לציונית מראשית דרכה עם ההתכולות, לא האמר לנתק וגם לא נתקה, כל התחברות עם היהודים המתבוללים, לבלתי היות לה כל דבר עמהם. בוועידת פרנקפורט, אשר היתה בשנת 1904, ואחרי כן בוועידת בריסל, הודיעו הציונים את חפצם בהתחברות עם אחיהם ההולכים מנגד להם והארציים הלאומיים, הנה גם עכוד יעכרו את כל עבודתם שכם אחר עם המתבוללים.

סיף דבר, בכל הליכות בית ישראל יראה לעין החפץ להתקרב ולהתאחד. ואולם יורעים אנחנו המיונות שונות לאחדות: אחדות בדרך המלאכה, אחדות כח המזג או ההרכבה ואחדות אברית. כאחדות אשר בדרך המלאכה, נמצאים החלקים, אשר היו לאחדים זה אצל זה וכל שנוי עצמי לא נהיה בהם; כאחדות המוגנית יתבוללו החלקים המאוחדים וגם טבעם ישנה כליל; כאחדות האברית יפעל הכל על החלקים, היסודית מהאחדים, אך עצמם לא נכחד מהם.

ואשר לאחדות היהודים, יש אשר ימצאו חפצם באחדות מלאכותית, להיות בקרב היהדות כתיבת שונית, אחת אצל אחת. ויש אשר ידרשו לאחדות מוגנית, באמנם ליצור מין יהדות חדשה בהתכולל ובהתמוג כחות רבות. ואולם האחדות אשר ברברי הימים יסודה באמת, היא אחדות אברית, אשר ההן זכות הקיום לכל היצירות היהודיות, ורק אחד האחד אותן על יסוד היהדות הכללית היבנאית, בהתכונן אקדמיה, אשר היתה סמל ופועל לאחדות הזאת.

לחובבי השפה העברית.

חברים נכבדים! הראיפה — להעשות אגודה אחת אשר מטרתה הוא ספוח הרבון העברי — היתה זמן רב תוספת כלכות חובבי השפה העברית ולא עלתה בידם להגשימה. הגורם העיקרי היה חכוון כח מאחד. כח הסתדרותי, אשר יאחד ויסדר אותם, חסרים היו גם האמצעים. עתה הוסרו המעצורים כמדה ידועה: מצד השלטון נתאשרה אגודת "עבריה" וכודאי ימצאו גם האמצעים ועלינו להתחיל בעבודה על יסוד התקנות המאישרות.

העולם הישראלי מתעתד להתאסף לוועידה גדולה. אשר עליה לסדר את העבודה התרבותית. עלינו להכין לקראת ועידה זו, ולהשתדל שגם מקומנו לא יפטר שם. יש ביננו כחות צעירים ועננים, אבל מחסור

רבנים כישם החופ יכול רק החכם כשי. החכם כשי או רבנים אחרים אם יחמאו אין לשפסם רק בעיר הממלכה. אסור לכוף יהודי להמיר דתו. אם יזמן החכם כשי רב או יהודי אחר אד בית דינו אסור לפוליציא למנעו מזה. כתב האשור מכיל עוד זכויות רבות ופרטי יפוייכחו.

הוא חכה יותר. המון עם רב נדחק לפני פתח בית הצדיק וכל אחר מתחנן להניחו להכנס. הגבאי קורא בקול: מי זה המכהה כבר יותר מבלם? התנוני ליב בער קורא: אני מתכה כבר שנה ומחצה, שתשלם לי תיבי.

משרה הספרות והמדעים.

אקדמיה יבנאית חדשה.

מאת ד"ר יעקב יצחק ניםרובר הרב ביאסי.

(נשלח ביד טכ"ף).

ב.

פלנות עם ישראל כדברני הדת, התרבות, בחיי החברה והמדינה והדרך לשום אותו לאחדים.

מעולם לא היתה היהדות לאגדות אגדות רבות ושונות, כאשר כימינו אלה. כחות ככלל היו כמעט המיר בישראל, אך לא היו למערכות דבות ולא נפלנו לפלנות שונות האחת מרעותה כיום הזה. כאשר לאמינה ולדת לא היו כחות בישראל במאות האחרונות, מלבד צללי-כחות קטנים ומראה כפירה כדה, אשר דרך יחיד להם. אך מהלך ההתפתחות כמאה ה"ט שנה את פני הדברים. עתה יש לנו: (1) חרדים ישנים, הנחלקים לשתי מחנות (א) אשכנזים, (ב) ספרדים. (2) חסידים, הנפרדים לכתות שונות. (3) חרדים חדשים, על פי דרך הרבנים שמשון רפאל הירש איש פרנקפורט והילדסהימר איש ברלין. (4) משמרים, המתנהלים והמודים כרב או כמעט על פי התורה המיסדת על דברי הימים אשר לרב זכריה פֶרנקל איש כרסלאו. (5) חפשים בדעה, תלמידי ניגד והמחדשים (ניאולוגים) כאונגרן. (6) משכרים חפשים הילכי קרימה על פי תורת דברי הימים, רבם בארץ המזרח. (7) המתקנים משרש ועד ענף, עדה הולדהים, ברלין, וקהלות רבות באמריקה. (8) בעלי החפש כדה, אשר באמת אינם בעלי דת והיהדות היא להם רק תורת המדות, חברות למוסר החת פקודת פליקס אדלר, באמריקה.

לפני היות ליהודים חלק בהשכלה הכללית, לא נבדלו איש מרעותו כי-אם במדרגת השכלתם הם או כהכונות הנפש. אך עתה כהיות גם ידנו עם עם הממלכות והעמים, אשר אנחנו שוכנים בתוכם, ככל אשר להשכלה ולהרכות, שונים הנני איש מאחיו היהודי ללשונוהינו, אשר אנחנו מדברים ולחפצי המדינות והמפלנות אשר להן אנחנו. ואשר ללשון, יש לנו לא רק הלשון העברית נחלת אבות ושלש לשונות זרונן, כי אם גם שש לשונות אירופיות, אשר בהן ידברו ויהנו מאות אלפי יהודים. מלבד קבוצים עברים קטנים, אשר אמצו להם לשונות ארצות מושבותיהם.

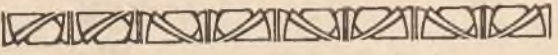
תחת אשר בימים הראשונים לא נראו לעין ולא נמרצו ככה הנגודים וההפכים, אשר כרברי הכלכלה או ההכרלים, אשר כרברי המדינה, התגלו היהודים כמאה ה"ט כמשמרים באנגליה ובנגב גרמניה, כחפשים בדעה בגרמניה, באוסטריה, באונגרן, כצרפת, ועוד, ויהכוננו סיצילא-דמוקרטים ביחוד ברוסיה ובנליציה. השאלה הלאומית, אשר היתה כישנה מאות שנים, נערה והצב גבולות וחומות כרזל בין יהודים. ישנם מתבוללים הנפרדים לקבוצים רבים למספר העמים, אשר נלוו עליהם, ויהודים לאומיים הנחלקים למפלנות: (א) לאומיים-הרבותים-יבניים, (ב) לאומיים-דתיים-מזרחים, (ג) לאומיים-סוציאליים, פועלי-ציון ובני "ברית" ברוסיה, (ד) ציוני-ציון, (ו) ארציים, מפלגת זנגביל.

אמנם כי ישנם למודים כהיהדות ומרות בעם ישראל השוים לכל המפלנות, אשר נזכרו למעלה,

במו"ט לידיו האמתי מר שמואל קירשבוים מקראקא לכלולת בתו מ' דבורה עם מר מאיר לרנר מפורדורוז. שמואל וויינבערנער = אשפיצין. מעמק לבי אברך במו"ט את ידיו מר משה חאמשער לחתנתו ואת רעי מר מרדכי גולדפרב לארוסו עם מ' מרים וואלף מוואדוביץ. יחיאל מאיר קורץ. ברנשי אהבה וירדות הננו בניש זר פרחים ובמו"ט לרעי וידיו מנוער מר מרדכי גולדפרב לארוסו. משה מארקוס. הנני מביע ברכת מו"ט לרעי מנוער מר אלימלך צוקער מפה לארוסו את מרה פיינא שארף מצועמישל. חיים דוב טציניבוים.

אביעה ברכתי למו"ט לרעי הוקר מר משה נגלר מאדבורנא לארוסו עם מ' לאה יודענסיינר מרהטין. מו"ט להוריו. רעו יעקב שמרייט — הורודנקא. במו"ט נכרך אה ידיו מר משה חאמשער עם מ' בלימה גולדברג מפיזניטשנא ואת מר זאב ליבטינגו עם מרת סבר לחתונתם. משה מארקוס, מרדכי גולדפרב. מקר לבי אברך במו"ט את ש"ב הנבכר מר חיים כ"ץ לחתנתו עם מ' לאני מלצר. מזבלושוב. מרדכי ניקר — לבוב. מעמק לבי פנימה אברך במו"ט את ידיו הוקר מר ישראל כ"ץ מבוטשאטש לבאו בכרית האירוסין עם מ' מרים בהן מפרובוונה. מנחם מנרל טאקער

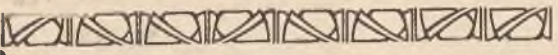
ברכת מו"ט לידיו מר יקותיאל הויזמאן מלבוב לבלוזה בתו מרת שרה עם ב"ג מר יוסף ארטמאן מראזניאטוב. נפתלי האף. ברנשי גיל וחרוה הננו מנישים זר פרחים ובמו"ט לרענו הנבכר מר יוסף זיידנאן משרנופול לחתנתו עם מ' חיה שפירא מאלעסק. שמואל פאפערניק, מרדכי פאפערניש. מקרב ולב עמוק הנני מכרך במו"ט את רעי מר יוסף זיירמאן לחתנתו. אהרן באראם — שרנופול. במו"ט אוי מכרך את רעי מר צבי פישלער לחתנתו עם מ' הענטשע וואלאסקי מרימנוב. מו"ט להוריו. שימה האנעל — פרמיסלא. הנני מכרך את ב"ר מר חיים שפערל ננ ואת ידיו מר וואלף ליכטינגער משרנוב במו"ט לחתונתם. פייבל פלך — ימלא. מקרב ולב עמוק אביע בחכה במו"ט לרעי הנבכר מר חיים זאב ליכטינגער משרנוב וכלתו מ' מלכה לחתונתם. אברהם נוסכויס — גרליץ. מקרב לבי אברך במו"ט את רעי הוקר והנבכר מר חיים זאב ליכטינגער לחתנתו. שלום אשר קאסטען — שרנוב. במו"ט אברך את רעי מר משה נגלר מנדבורנא לארוסו. אפרים פישל קנאלל.

לשנה טובה תכתבו

קטות ראש השנה יפיה ונהדרות נעשית בזול ובזריזות כבית הדפוס של

S. L. Deutscher, Podgórze.

הביבליאטיקה העברית בנדבורנה מברכה את מנהלה מר בנימין גריפל לבלולתו ומורה לו בער נדבתו שהתנדב בעדה.

הנני מכרך במו"ט את ידיו ש"ב מר שמואל בירנבוים לחתנתו עם מ' שרה אבראהאם מרופשטיץ מו"ט להוריהם. אליעזר שוואלב.

ברנשי אהבה וירדות רבה הננו מברכים במו"ט את ידיו וחברני מר שמואל בירנבוים מרופשטיץ לחתנתו. ירוחם גינצברג, שמואל ליריא, אייזיק רוטנברג — קראקא.

Bücher-Lieferung gegen Monatsraten!
 Graetz, Gesch. d. Juden 13 Bde. Meyers, Convers. Lexicon 20 " Broekhaus " 17 " Spamers, Jll. Weltgesch. II " Brehms Tierleben 11 " Leixnor, Literaturgesch. 4 " Kaufm. Bibliothek 5 " Weltall und Menschheit 5 " Allgem. Naturkunde 10 " Sämtliche Klassiker (illustr.) Gediegene Belletristik " Alles in neuesten Auflagen, prachtvoll gebunden liefert gegen Monatsraten von K 5.— aufwärts:
A. WEISSMANN Podgórze (Galizien).

Kaufm. Fern-Unterricht!

כוכביהרונג (אללע מעטערען). האנדעלסקארעספאנג-דענק, דייטשע שפראכלעהרע, קויפמ. רעכענען, האנדעלס-א וובסעלרעכט, ווארענקונדע, געאגראפיע, שענשרייבען, וועלטגעשיכטע, עם פער אנטאג-וועלטשפראכע, סטענאגראפיע (אללע סיסטעמע) א. ו. ו. קאנן יעדערמאנן אהנע כעאגנרערע פארקענטניסע אים כרעזליכען וועגע אונד אין קורצער צייט גרינדליך ערלערנען. — האנטראד מאקסיג. — כיי גלייכצייטיגער טיילנאחמע אן 4 לעהר-פעכערן.

Stenographie gratis

אנטראגען נור געגען רעסורקארטע. פראסעקטע K. 0.50 פראקעכרעיעע א K 2.50 פראנקא. ערפאלג גאראנטירט!

Erstes commercielles Unterrichts-Institut.

Abteilung für briefl. Unterricht

A. WEISSMANN, Podgórze-Krakau H-E.

Erstes und Grösstes
Grammophonhaus JOSEF WECHSLER

Engros & Endetail
LEMBERG, Syketuska 2. KRAKAU, Grodgasse 71

גענעראלפעריטרעטער דער גראממאפאן אקציען-געזעלשאפט מיט מארקע, שריויבענדער ענגעל-ארעסטעס לאגער פאלנישער, דייטשער, העכרע-אישער אונד יודישער פלאטטען מיט מארקע, ענגעל, 20.000 פלאטטען ערסטערעסטער קינסטלער שטעטס אס לאנער!

רעפעראטירטילע אונד ווערקשטעטע אים ארטען בעסטע אומטוישכערינגונגען. — פרייזקאטאלאגע גראטיס אונד פראנקא.

ליום הנפורים. ליום הנפורים.
נרות יו"כ של שיכט
 נעשים מן החמר היוהר טוב ורק המה ממלאים דרישות הקונים. זמן דליקתם ארוך מומן ב" הנרות, כמו שמעידים כל אלה שבחננו. כנרות שיכט אין החסרון הרגיל, להתעקם בחום ביהכ"ג, כמו שיקרה לרוב והמביא הבל בסכנה ובחרדה ונירס כמיל הפלה. נרות שיכט עומדים ישרים וקופים עד תמס, לבן יש לדרוש בחנות רק נרות של
Georg Schicht A. G. Aussig a. E.

אהבתי להודיע בשער בת רבים, כי כיננתי
בקרסקא, בהרחוב: Krakowska 37

מלבר בית-מסחרי שבקא שוי
בית-מסחר ספרים גדול

מכל מיני ספרים והיוהר הרשיט בשפת עבר, זרנגן וספרים אשכנזים במקצוע היהדות. כיסוד בית-מסחרי זה נהנה לי האפשרות למלאות חפצי קוני הפונים אלי, במדה יוהר גרולה מאשר עד עתה.

אנב אוריע, כי מלבר קטלוג שלי נו' 2, אוציא לאור בתחלת החרף קטלוג חדש מכל מיני ספרים חדשים בשפת עבר וזרנגן וגם רשימה ספרי דרוש, מוסר הלכה ופרפול וכל מיני ספרי רומ"ל.

הספרים הנזמנים נשלחים בדיוק ובזריזות!

בתתי תודה לכל קוני, אשר פנו אלי עד היום לקאשוי, אבקש מהם שיואלו לכבדני גם במקומי החדש, לפנות אלי בהזמנותיהם ואהאמץ למלאות חפצם עזהו"מ.
 ברנשי כביר

L. Fortgang, Krakau.

להודיע באהי, כי יסדתי פה מאגנאפאל פבריקה חדשה של כל מיני **בשר מעושן**, היינו וואורשט, סארצמי, ברוסט, צונגען, שינקען וכו'. כל עבודה הפבריקה נעשה ע"י כח אלקטרי ככל המכונות הדרושות לזה. ובעזה"ל הבל הוא על שהרת הכשרות, כאשר יעידון ויגידון עלי הרב הגאון האב"ד דפה שלי"א עם בית דינו. ורא הוא סהדוהא:

ערה השורה הזאה ועד הגליון הלן, מאהנו כד"צ ח"מ על **הזעלכווארען-פאבריק מכל מיני בשר מעושן** שנתיסרה פה"ק, מאת הרבני הנגיד מו"ה **שלמה פאדהארצער** נ"י הנודע לכל יודעיו ומכיריו לאיש ישר ומוחזק בכשרות כאחד משלומי אמוני ישראל, וגם האיש הנספח מאת בעל הפירמא לפקח על ההכונה והנהגה הפאבריק, הוא מופלג בתורה רחיל חסאין וירא ר' מרביס, ושניהם כאחד מרקדקים כחוש השערה, שיהיה הכל נעשה בהבשר ויהרון, לכן באנו בזה להודיע בשער בת רבים להוראים והחרים לדבר ר', משכו וקחו לכם משופרי דשופרי, ויאבלו עניים וישכעו אפילו המהדרין מן המהדרין בלי שום חשש ופקפוקי ועזו בעה"ח יום ד' כ"ר אדר הרס"ט לפ"ק שרנאפאל

הק' **שמעז באב"ד** חופ"ק והגליל
 הק' **ישראל פרנס** ראכ"ד ומיצד"ק הנ"ל
 הק' **יהושע העשיל באב"ד** דומ"ץ דפה"ק

כל החרדים לה' ולהורתו יואילו לקנות מידי מעשי הפבריקה הזאה, אשר כל טועמיהם יפיקו רצון משוב טעמם וממקחם השוה ומכשרותם הבטוחה, גלאטש בשר. ויהי לכבס נבון וכמות, כי אשרתם באמונה.
שלמה פאדהארצער.
Salomon Podhorzer, Tarnopol.

לאהנענדער ארטיכל
 פערזענדלעך פיר הויזהאלט, קאנדיטאריען
 ליקאר-ערצייגער עטצ. פיינסטער אונד ביל-
 לינסטער ערזאטץ פיר זאנוליע
 ערצייגט פאן דער
SACCHARIN-FABRIK A-G.
 vormals Fahlberg, List Co.
 הויפט-דעפאט פיר איין- אונד אויסלאנד:
Manó Markovits, Budapest,
 XII, Sip-ntcza 17.
 פערטרעטער געזוכט.

מלמד יבוקש

בעד ג' תלמידים (הנדוד בן י"ז והמטן בן א')
 שכרו מאה כתרנים לחדש
 רק ת"ח מוכהק, שיש לו ידיעה רחבה בתנ"ך
 ובגמ' ובדקדוק לשה"ק, היודע פירק
 כפרדנא וטעוין בהסברה טובה ישלח
 העתקת תעודותיו בחובים כאצבעו על
 האדרסה דלמטה. — ליודע נס שפת אשכנז
 משפט הכבויה.
 Pinkas Horowitz, Besztercze,
 Siebenbürgen.

האטעל ורעסטוראציאן כשר
 דבעיב יהודים של
שלום אהרן ראזענטאל
 בלבוב, רחוב רזעניצקא 13.
 טערעפאן נ"י 1314

Cur- u. Tafeltrauben
 פיינסטע עדעלסארטיגע, גראָססענערין,
 זיס, טעגליך פריש פאָס שמאָק
 5 קג. 3 קראַנען.
L. ALTNEU, VERSECCZ 15 (Ungarn).

אתרוגים.

הנה זה לי ארבעים שנה בקרוב, אשר
 אני עוסק במסחר האתרוגים, ועל
 אמונה ותום דרבי יעידון ויגידון עלי
 כל הנאים אתי בכרית המסחר מאז
 ועד היום, והנני עומד הכן גם כשנה
 זו לשרת את כל הקונים, אשר יהנו ידם
 אלי במסחר האתרוגים עצהו"ט, הן
 כהארץ והן כרעטאוו, והן ע"פ קאָסי-
 סיאן, והקויה חוקה כי הפיקו ממני רצון
 בכל הענינים, הן בטיב הסחירה והן
 במקחים, הן באהרונם פארגה והן באהרונם
 ארץ ישראל וכלולבין ירוקים נעניעזער,
 בירדינער ואלקסנדריער והדסים ירוקים
 משילשים. ארדעסא:
Markus Silberstein, Triest.
Salomon Silberstein, Krakau.
 Obsthandlung.

ISIDOR KRIEGER
 Friedland bei Mistek (Mähren.)
 פערזענדעט פיהרמאנס- אונד פיאקער-
 פייטשען אויס פרימא קערן-רעזער-נע-
 שניטשען צו ביליגסטען פרייען. פערזאנד
 פער נאכאמהק.

Wyd.: | Naftali Hof.
 | S. M. Lazer.
 Odpowiedzialny Redaktor: S. M. Lazer.
 Drukarni S. J. Deutschera i Podgórzni

וועלכע פריידע אונד וועלכען שמאלץ עכפרינדעט
 דיא הויזפרויא בייב אנבליק איהרער בלאנקען
 אפפעטיטליך ריינען קיכע! אונד וויא שנעלל איזט
 אלעס גערעייניגט, דיא וועשע וויא דאס נאצע הויז!
 איין צויבער דער בעהאנליכקייט אונד פריידע
 בעהערשט איהר הויס. טיט

שיכטי זייפע

איזט דאס לייכט צו עררייכען!

מאטיעס פאסט-הערניגע

איך אָפּפּעריע

נייע פאסטקאלע צירקא 30 שטיק א 4 כר. פראנקה יעדע
 שטאציאן.

1/4 טאננע 22 קראנען, 1/8 טאננע 12 קראנען אב קראנא.

Leopold Bertel, Krakau.

כיי פערלאנג פרייזקוראנט גראטיס.

כשרה רעסטוראציאן אונד האטעל

אימפעריאל

אין סטריא

דעס רוד האבער וויי א וויי דעס באהנהאף איזט ניי איינגעריכטעט
 נאך ערפארדערניס דער צייט מיט אלעס קאמפארט, זויבער, נעט, טיט
 אלע בעקוועמליכקייטען.

בעסטעס איינקעהרהויז פיר יודישע סוחרים און רייזענדע.
 בילדיגע פרייען. בילדיגע פרייען.

כשרה זעלכווארען פאבריק

A. Finkelstein, Lemberg, Goluchowskipl. 2

ליעפערט אלע סארטען זעלכווארען, בעסטע כשרה רעליקאמיע. רי פאבריק איזט
 מיט רען מאדערנסטען בעהעלפען איינגעריכטעט, ווי עלעקטרישע קראפט א. ו. ו.

אונד ערצייגט נור פרימאזוארע

בהכשר הרה"ג ר' משה באב"ד האב"ד פה.

פרי עין הדר

אתרוגי ארץ ישראל, רק מגני
 ישראל אצל חברת המסחר
 "פלשתינה" בלבוב.

אתרוגי אחינו העוברים בועת אשם על
 הרי ישראל ומקמים כל המצות התלויות
 בארץ, אשר רק הם הכשרים ע"פ רין ואין
 זולתם, לא כאלה אשר מנני הערבים מוצאם.
 מהאתרוגים האלה יתפרנסו משפחות למאות
 מאחינו על ארמת אבותינו. רק חברתנו תמכור
 האתרוגים האלה בהכשר הרב אביד ביפו,
 ונס בדולבים יתחסים נשרת את המומינים
 אתרוגים במקח הטהור.

כל מיני יינות איי וקאניאק משוכחים.
 רמונים, שקדים, עציזיות וכל מיני בירות
 לתמרוקי הנשים מארץ חמדתנו נמצאים למכור
 אצלנו במחיר מעט. בתבתנו:

Palästina Handelsgesellschaft
 Lemberg, Polna 7.

נענוע שמאלץ כשר

אונד קוהבוטטער טעגריך פרישע
 פערזענרעט
Juda Zins, Husiatyn (Galiz.)
 פרייע אונד הכשרים מהרבנים הגאונים
 סבערזאן ספרעמיסלא ומסאריא שליט"א זענדע
 אייף פערלאנגען.

Vertreter.

Ein im Spezerei-Geschäfte gut
 eingeführter repräsentations-fähiger
 Vertreter wird für meine
Parveol Pflanzenbutter und Fett-
fabrik für KRAKAU gesucht

יואל וויינרעב, לעמבערג, קראקויעדגאססע נימר 32, עקע שמעלעצקאגאססע נימר 2

עמפיעהלט זיי נרעסטעס
 שפעציעל פיר אויסשטייער איינהויפע איינגעריכטעטעס מאנאזין פאן ניידיטען איי שניטט זיידען, וואלרשטאפפער מאדעיווארען